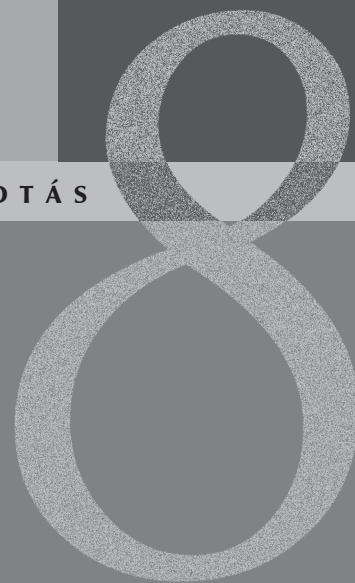

SZÖVEGÉRTÉS – SZÖVEGALKOTÁS

Tanári útmutató

5

Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.

A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRÉTI ZOLTÁN LEKTOR
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SCHILLER MARIANN

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

BORÍTÓGRAFIKA
TIPOGRÁFIA

SZŰCS ÉDUA
BÁRD JOHANNA

© SCHILLER MARIANN

© FÁBIÁN MÁRTON, MOLNÁR CECÍLIA

© EDUCATIO KHT., 2008

RAKTÁRI SZÁM:

H-ASZE0805/T

**AMIT A PAD ALATT
OLVASUNK
– NÉPSZERŰ PRÓZA**

Tanári útmutató

Fejlesztők

Fábián Márton
Molnár Cecília

TARTALOM

AMIT A PAD ALATT OLVASUNK – NÉPSZERŰ PRÓZA

- 5 NÉVJEGY
- 7 „PONYVAIRODALOM?”
- 32 REJTŐ TITKAI – CSELEKMÉNY, SZEREPLŐK, NYELV
- 49 SZERB ANTAL: *A PENDRAGON LEGENDA*
- 65 VÁLASZTOTT REGÉNYEK

NÉVJEGY

8. ÉVFOLYAM

5. fejezet

A FEJEZET CÉLJA	Egy irodalmi hagyomány alaposabb megismerése, végigkövetése különböző korok különböző szerzőinek műveiben Választott epikus mű (regény) irányított feldolgozása Irodalmi és nyelvi klisék fölismerése Kisebb terjedelmű önálló szövegek alkotása, olvasói vélemény, kritika megfogalmazása
KÉPESSÉGFEJLESZTÉSI FÓKUSZOK	<i>Tematikus fókusz:</i> Olcsó-e, ami népszerű? <i>Poétikai fókusz:</i> „Magas” művészet és népszerűség viszonya, műfajok keveredése <i>Szövegértési fókusz:</i> Irónia, köznyelv, valóság és fikció szétszalazása <i>Szövegalkotási fókusz:</i> Különböző modalitású szövegek alkotása; könyvismertetés, elmarasztaló kritika, termékismertető, irányított ponyvaregény-fejezet írása
A FEJEZETBEN LÉVŐ MODULOK CÍME, AJÁNLOTT ÓRASZÁMA	1. „Ponyvairodalom?” – 3 tanóra 2. Rejtő titkai – cselekmény, szereplők, nyelv (Az elátkozott part) – 2 tanóra – választható modul 3. Szerb Antal: A Pendragon legenda – 2 vagy 3 tanóra – választható modul 4. A diákok által választott népszerű regény olvasása, elemzése és kritikája – könyvajánlás (a könyv bemutatása), könyvbírálat (könyvkritika írása), a könyv; vita – 2 vagy 3 tanóra
AJÁNLOTT KOROSZTÁLY	8. évfolyam (13–14 évesek)
ELŐZŐ ÉS KÖVETŐ FEJEZET	Előző fejezet: 4. fejezet (Nyelvrokonság) Követő fejezet: 6. fejezet (A nyelvek közötti különbségek)
TANTERVI MODULKAPCSOLÓDÁSI PONTOK	Többek között: 7. évfolyam: Pletyka és tömegkommunikáció c. fejezet 8. évfolyam: A sziget mint „kísérleti laboratórium” c. fejezet 9. évfolyam: Kisfiúk és nagyfiúk és Csavargók c. fejezet 10. évfolyam: Illúziók elvesztése c. fejezet
KERESZTTANTERVI KAPCSOLÓDÁS	A fejezet moduljai összekapcsolhatók a történelem, a mozgókép és média területeivel, egyes témák kapcsán a dráma- és színházművészet területeivel

NAT	<p>Érvelés, önreflexióra és önkorrekcióna való törekvés</p> <p>Egyéni és közös értékelés, értelmezés, kritika megfogalmazása</p> <p>A művek műfaji természetének megfelelő szövegfeldolgozási eljárások ismerete és alkalmazása önálló és csoportos formában</p> <p>Képesség a szöveg kapcsolatrendszerének és egyediségeinek felismerésére és értelmezésére (tematikus, motivikus kapcsolatok, utalások)</p> <p>Értékek, motivációk, magatartásformák felismerése, értelmezése</p> <p>Anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek írása</p> <p>Verbális és nem verbális információk együttes kezelése</p> <p>Önálló vázlat- és jegyzetkészítés</p>
KÖVETELMÉNYEK	<p>Legyen a tanulónak olvasói tapasztalata legalább három műről</p> <p>Tudjon állást foglalni a magas művészet és népszerű művészet kérdéseiben, ezeket legyen képes érvekkel alátámasztani, tudjon rövid kritikát és könyvismertetést írni stb.</p> <p>A tanuló legyen képes művek elolvasására, elemzésére, értelmezésére</p> <p>Az új ismeretek gyakorlása, elmélyítése, az új fogalmak megtanulása, alkalmazása</p> <p>Ismerjen fel összefüggéseket, kapcsolatokat, motívumokat különböző korok szerzőinek műveiben</p> <p>Legyen képes az olvasott szövegekkel kapcsolatban kérdéseket feltenni, véleményt, udvarias kritikát formálni, érvelni, összehasonlító észrevételeket tenni</p> <p>Törekedjen együttműködésre, gyakorolja az empátiát és a toleranciát (csoportmunkák végzése során)</p> <p>Szóbeli megnyilatkozásaiban törekedjék határozottságra, világosságra, tartalmasságra</p>
ÉRTÉKELÉS	<p>Folyamati:</p> <p>Házi feladatok, kilépőkártya, kooperatív tanulás kritériumos ön- és csoportértékelése, rövid esszé</p> <p>Kimeneti:</p> <p>csoportos, választott mű szempontok szerinti bemutatása, és másokénak a befogadása</p>
MÓDSZERTANI AJÁNLÁS	<p>A fejezet az együttműködésen alapuló tanulást (pármunka, csoportmunka) részesíti előnyben, figyelmet fordít a differenciálásra a fejlesztésben. Módszere és eljáráskészlete megteremti az interaktív és reflektív tanulás lehetőségét.</p>
TÁMOGATÓ RENDSZER, SZAKIRODALOM	<p>Arató–Pála: A szöveg vonzásában I., II., III. (Bejáratok, Átjárók, Kitérők)</p> <p>Pál József–Újvári Edit (szerk.): Szimbólumtár (Balassi)</p> <p>Császi Lajos: A média rítusai</p> <p>Internetes oldalak (folyóiratok, egyetemek, könyvtárak stb. honlapjai)</p>
SZÖVEGFORRÁSOK	<p>Rejtő Jenő (P. Howard): Az elátkozott part (ELOLVASANDÓ MŰ)</p> <p>Rejtő Jenő: Az utolsó szó jogán</p> <p>Szerb Antal: A Pendragon legenda (ELOLVASANDÓ MŰ)</p> <p>Szerb Antal: Utas és holdvilág</p> <p>Diákok által javasolt, szabadon választott mű (ELOLVASANDÓ MŰ)</p>

1. „PONYVAIRODALOM?”

(2 vagy 3 óra)

Mivel a fejezet három regény elolvasását igényli, igyekezzünk jó előre megmondani a diákoknak, melyek lesznek az elolvasandó művek! A 0. lépést ezért akár sokkal korábban is elvégezhethetjük – szinte bármely korábbi modul végén szakíthatunk rá időt, vagy akár egy olyan órát szánhatunk rá, ahol egy rövidebb szövegértési feladat után marad időnk.

2 órát szánjunk erre a modulra, amennyiben a Rejtő-regénnyel többet akarunk foglalkozni!

Az itt következő *magyarázó szöveg* nem megtanulandó tananyag, hanem tájékoztató, ismeretközlő jellegű segítség, elsősorban a tanároknak. Egyes bekezdései a tanulói oldalak végén is megtalálhatók.

NÉPSZERŰ IRODALOM, PONYVA

A PONYVA „TÖRTÉNETE”

A ponyva szó jelentése, eredete

Az elnevezés a XIX. században keletkezett. Amikor már létezni kezdett az írni-olvasni tudó közönség, a különböző vásárokon az árusok, kereskedők, kofák, komédiások, képmutogatók mellett megjelentek a *könyvárusok* is. „Haszontalan” és sérülékeny (hisz olcsó anyagból, papírból készült füzetek voltak) termékeiket kiterített *ponyván* árulták, s éppúgy „reklámozták”, mint a zöldséget, gyümölcsöt, használati termékeket árulók, hangosan kiabálva hirdették újdonságaikat, a kalandos történeteket, kalendáriumokat¹, csíziókat², hasznos tudnivalókat tartalmazó oktatókönyveket, népkönyveket. Innen ered tehát az elnevezés: ponyván árult könyv, s ez egyszerűsödött később ponyvára. Az *olcsó* és nem túl értékes művek mellett olykor megjelentek a vásároló ponyváján értékes alkotások is, számos ismert mű is ponyván kezdte „pályafutását”, pl. Fazekas Mihály *Lúdas Matyi* című műve is ponyvakiadványként jelent meg először.

A ponyva tehát elsőként az olcsó könyvet mint árut, terméket jelentette.

Papírborítású könyv, olcsó könyv

Az olcsóság más szempontból sem mindig kapcsolódott össze a gyenge minőséggel, az értékesnek nem nevezhető tartalommal. Angliából indult útjára az a kereskedelmi szempontú könyvkiadás, mely a „magas irodalmat” olcsó (tehát könnyen megvásárolható) termékként jelentette meg. Az ún. *paperback* könyvek (papírborítású könyvek) ma is népszerűek számos országban, Magyarországon is sikere volt régebben az ún. *Filléres könyveknek*, vagy az *Olcsó könyvtár* sorozatnak, melyek így próbálták szélesebb közönség számára hozzáférhetővé tenni az irodalmat. A *paperback* kiadás persze mindig a műves, elegáns, könyvészeti szempontból is megtervezett s ennél fogva *drága* kiadások mellett jelent meg, s nemcsak szépirodalmi, hanem tudományos könyveknek, szakkönyveknek is létezik *paperback* változatuk.

Az olcsó könyv tehát hordozhat, közvetíthet valódi értéket, magas kultúrát.

1 Kalendárium: egész évre szóló illusztrált naptár, az adott év fontosabb eseményeinek felsorolásával, történetekkel, hasznos tudnivalókkal (pl. a mezőgazdasági munkákkal kapcsolatban)

2 Csízió: hasznos tanácsokat, jósátoakat, álmofejtéseket is közlő asztrológikus naptár

Olcsó áru, rossz minőség?

A *ponyva* elnevezésben kezdetben nem rejlett más tehát, mint az olcsó termék megnevezése, az olcsóság. Később, de még a XIX. században telítődött a szó a megbélyegző, leértékelő, leminősítő tartalommal, *esztétikai ítélettel*. Olcsó, tehát nem értékes, de nemcsak a termék (a könyv), hanem ami benne van, amit tartalmaz, az is olcsó, vagyis értéktelen. A szó így esztétikai tartalmúvá, értékítéletet tartalmazóvá vált. Akinek műve csak ponyván jelent meg, azt nem tekintették művésznek, legfeljebb „iparosnak”, a művet pedig nem tekintették „irodalom”-nak, és sem a művelt közönség, sem a kritika nem tartotta figyelemre érdemesnek. Ezek a művek azonban a maguk korában gyakran igen népszerűvé váltak, olykor még szerzőik is. A közönség tehát értékelte e történeteket, és mindenképpen „fogyasztotta”. Gyakori volt ezek között híres, irodalomtörténeti szempontból is értékes művek „átírata”, hamisítványa is. Lukácsy Sándor irodalomtörténész számos kuriózumot gyűjtött össze a XIX. század ponyvairodalmából, pl. Defoe *Robinsonjának* különböző változatait is, melyek szerzői mára már teljesen kihullottak a köztudatból.

A ponyván megjelenő mű azonban mégiscsak irodalmi alkotás, ha esetleg nem is túl értékes. Van *szerzője*, *írott* formában terjed. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy e műveket sokan olvasták, olvassák, sok-sok ember számára jelentettek, jelentenek élményt, kikapcsolódást, szórakozást.

A kedveltség, kortársi elismerés sosem jelentette az irodalmi kánonok³ számára a mércét. Az irodalomkritika, a közízlés formálói a népszerűséget legfeljebb tudomásul veszik, illetve azt próbálják népszerűsíteni, amit jónak, értékesnek tartanak a kor mércéje, esztétikai értékítéletei alapján. Van ebben némi elitizmus⁴, előkelőség is. Azt is be kell ismerni, hogy a korábbi évszázadokban értékesnek – esetleg tanítandónak is – tartott művek sokaságát később gyengének, rossznak ítélve kirekesztették a „magas irodalomból”, s ha csak a XX. század magyar irodalmát nézzük, az is világossá válik, hogy sokszor az esztétikai értékítélet mögött politikai célok és tartalmak húzódtak meg, s a magasra értékelt művek bizony silányak, értéktelenek. S azt is el kell ismerni, hogy a szépirodalom kiváló alkotóinak is vannak rosszul sikerült, gyöngye minőségű alkotásaik.

Az olcsó könyv, a ponyva tehát, ebben a hagyományos esztétikai értelemben, a gyenge minőségű, értéktelen alkotás.

A ponyva és a népszerűség, műfaji problémák

Az olykor igen széles körben ható, akár bizonyos értékeket is fölmutató divatos irodalom nem arra való, hogy feltétlenül részévé tegyük az iskolai-irodalmi kánonnak: egyrészt mert többségük kérészéletű, másrészt ezek a művek gyakran valóban nem értékes alkotások. Cselekményük a legtöbb esetben sematikus, egyszerű, a szövegek nyelvi megformáltsága igénytelenebb, a fordulatok kiszámíthatóak, előre sejthetőek. Nem jellemzi e műveket sem tartalmi, sem formai, sem elbeszéléstechnikai, sem motivikus értelemben az eredetiség, az egyediség, sem az újító, formabontó szándék. De épp népszerűségük, „trendiségük” miatt hasznos, ha az iskola tudomást vesz róluk, és a magas irodalom, a szövegértés szolgálatába állítja azt, amit onnan lehet nyerni. Másrészt, pedagógiailag mindenképpen értelmes mozdulat leszállni egy-egy pillanatra a magas kultúra egyre kevésbé biztos polcáról, és szemügyre venni a diákok (és

3 Kánon: szabály, törvény, mérce, mérték; eredetileg egyházi, egyházi jogi szakkifejezés. A Biblia szövegének összeállításakor szentesítették, kanonizálták a bibliai szövegeket; az irodalomtudomány azokra a szövegekre használja a kanonizált, kanonikus kifejezéseket, melyeket az irodalomkritika, az irodalomtudomány egy adott korszakban értékesnek, mértékadónak tart.

4 Elitizmus: kiválóság, rang, előkelőség; előkelősödé, lenézés

felnőttek) tömegeinek érdeklődését fönntartó műveket, jelenségeket (pl. reklámokat, klipeket is). Ezek beemelése a tananyagba (akár csak mint közös előismeretre való hivatkozási alapok) nemcsak rokonszenvesebbé teheti az iskolai órákat, hanem segít ráébredni a különbségre értékes és értéktelen, a pusztá szórakozást jelentő (ez sem lebecsülendő!) és a mélyebb gondolatokat és magasabb esztétikai színvonalat nyújtó művek között, vagyis jó és rossz szöveg között, hamis és igaz között.

Ponyvának minősül-e a *krimi*, a *sci-fi* (*science fiction*, tudományos-fantasztikus irodalom), a *szerelmes regények* (pl. Claire Kenneth, Danielle Steel művei) vagy a XXI. század elejére divatossá vált *szingliregények* (az egyedülálló nőkről szóló történetek, mint pl. a *Bridget Jones naplója*) sokasága? Ponyva-e a szintén önálló műfajnak tűnő *horrortörténet*⁵, a klasszikus „rém-történetek” (*Dr. Jekyll és Mr. Hyde*, *Frankenstein*) vagy a Stephen King művei (pl. *Tortúra*, *Ragyogás*) által világszerte népszerűvé vált *thriller*⁶? Ponyvairodalomnak tekintsük-e az *ifjúsági művek* közkedvelt darabjait (pl. a *Harry Potter*-sorozatot vagy Böszörményi Gyula *Gergő*-könyveit), a *képregényeket*, a *fantasy* műveket vagy az időről időre felbukkanó, zajos sikereket arató műveket, mint pl. az *Állítsátok meg Terézanyut!* vagy *A Da Vinci-kód* című alkotásokat? Vagy mit kezdünk azokkal a művekkel, melyek *külső megjelenésükben* valódi ponyvának tűnnek (olcsó kiadványok, füzetes kiadványok, mint pl. a különböző újságok kiadói által megjelentetett munkák), de olcsó külsejük esetleg mégis értékes alkotást rejt? Számít egy kiadvány, egy könyv esetében a *külső megjelenés* is? Hol lehet és kell meghúzni a határokat? Lehet-e, érdemes-e azt állítani, hogy van jó ponyva és rossz ponyva? Mi értelme van akkor a fogalomnak? Ezek is olyan kérdések, melyeket érdemes felvetni, végiggondolni.

A ponyva fogalmának használatát, alkalmazhatóságát tehát nehezzé teszi, hogy nem tiszta műfaji kategória, nem lehet pontosan „kijelölni” határait, meghatározása nem elég pontos.

A lektúr

A ponyva és az értékes szépirodalom „határmezsgyéjén” helyezhető el a *lektúr* (lecture [francia]: könnyű, szórakoztató olvasmány, olvasmányos történet) mint műfaji (?) kategória. Lektúrnek az olyan műveket szokás nevezni, melyek magukon hordozzák egyrészt a ponyva jellemzőit – élvezetes olvasmány, izgalmas történet –, ugyanakkor a szöveg megalkotottsága, felépítése, szerkezete, nyelvi szintje, megformáltsága igényes, szépirodalmi jellegű. Nemcsak a szórakoztatás, kikapcsolódás a céljuk e műveknek, hanem esetenként ugyanazok az igények vezetik a szerzőt, mint a magas irodalom alkotóit. Nem ritka az sem, hogy nagy formátumú szerzők (olykor tudósok) írnak olvasmányos, könnyű műveket. A magyar irodalomnak is számos szerzője írt népszerű regényeket, elbeszéléseket, s talán nem sértő, ha olyan írókat is említünk itt, mint Márai Sándor, akinek művei ma is népszerűek, s nemcsak a magyar olvasók körében. A XX. század ismertebb lektúrszerzője volt Zilahy Lajos vagy Erdős Renée, de itt említhetjük a XXI. század elején újrafelfedezett Méhes Györgyöt is. A lektúrirodalomnak is egyik ismérve a népszerűség, a közkedveltség.

A lektúr tehát olyan típusú irodalmi alkotás, mely ugyan nem ponyva, de olvasói fogadtatása, az olvasóközönség viszonyulása alapján sok a hasonlóság köztük.

5 Horror: a szó iszonyatot, rémületet jelent, ill. olyan történetet, mely félelmet kelt a befogadóban

6 thriller: izgalmas, fordultatos, félelmet, rémületet keltő történet, film

Detektívtörténet, krimi, ifjúsági irodalom

A detektívtörténetnek, a kriminek nyilván vannak klasszikusai (Agatha Christie, Raymond Chandler, Georges Simenon stb.), ugyanakkor a krimi irodalom valójában ponyvának nevezhető. Az ifjúsági irodalom az irodalom részterülete, s vannak e területnek is klasszikusai (Karl May, Jules Verne, Tolkien, Rowling, Szabó Magda, Fekete István stb.), mint ahogy a *sci-fi* irodalomnak is vannak „óriásai” (pl. Isaac Asimov, Ray Bradbury, Kurt Vonnegut stb.). S persze mind az ifjúsági irodalom, mind a *sci-fi* irodalom terén is sok-sok fércmű, ponyva született, születik. A felsorolt szerzők kiváló alkotók, és kiváló regényeket írtak. Mégis, ezek a regények, elbeszélések méltán népszerűek is. Az olvasók kedvelték, kedvelik, újraolvassák, idéznek belőlük, meghatározó élményük. Amióta pedig létezik a filmművészet, ezek az alkotások többször is újjászülettek a filmvásznon tévéjáték, tévésorozat formájában is, tovább növelve a művek népszerűségét, hírnevét. Ugyanakkor a megítélésük sokszor egybeesik, egybeesett a valóban igénytelen, sőt, talán rossznak is nevezhető, de divatos alkotásokéval.

A kritika, a műbírálat hajlamos pusztán a népszerűségük okán leértékelni ezeket az alkotásokat, de legalábbis fenntartásokkal, gyanakvással fogadja őket. A befogadók sokszor értetlenül állnak ez előtt, s úgy tűnhet számukra, hogy az, amit „jó irodalomnak”, „értékes irodalomnak” tartunk, nem más, mint a nehezen feldolgozható, közönségtől távoli, „idegen” művek sokasága. Ez nyilván elidegenítő hatású, és sokan szinte „menekülnek” az ilyen olvasmányok elől, de mindenképpen elfordulnak a „kötelező olvasmányoktól”. Persze az is vitathatatlan, hogy a népszerű olvasmányok, divatos kortárs művek „beemelése” a tananyagba nem oldana meg semmit, hisz ha az is „kötelezővé” válik, ugyanúgy elidegenítő hatású lehet. A különböző korok, időszakok kritikai megítélésének változásai tehát azt is jelzik, hogy a ponyvairodalom (a korábban ponyvának minősített irodalom), illetve más irodalmi területek alkotásainak megítélése folyamatosan módosul, változik.

Bestsellerek, kultuszkönyvek

A sokak által olvasott, népszerű műveket bestsellernek (legjobban eladható) is nevezik. A bestseller kifejezés nem minőségi kategória, csupán annak a jelzése, hogy egy mű egy adott időszakban „vezeti az eladási listákat”, kelendő mint áru. A XX. század 60-as, 70-es éveiben a világ olvasóközönsége „felfedezte” a dél-amerikai irodalmat. Vargas Llosa, García Márquez, Julio Cortazar és mások döbbenetes gyorsasággal hódították meg az olvasókat, s tették népszerűvé műveiken keresztül magát a földrészt s annak kultúráját is.

A *Száz év magány* című García Márquez-regény valódi bestseller, illetve kultuszkönyv lett, a világ számtalan nyelvére lefordították, több millió példányban kelt el. García-Marquez és a felsorolt szerzők mára már klasszikusoknak nevezhetőek, semmi közük a ponyvairodalomhoz, de műveik gyors elterjedése, népszerűvé, divatossá válása sokban emlékeztet a ponyvák terjedésére és népszerűsödésére.

Annak a láznak, ami Rowling regénysorozatát (és a regényekből készült filmeket) vagy Tolkien regényciklusának a megfilmesítését körülvette, voltak nyilvánvalóan visszatetszést keltő „vadhajtásai”. Az a divatörület és marketing (reklám), ami kísérte és kíséri e művek sorsát, a divatos ponyvákéra emlékeztet, mint ami hajdanán a *Nick Carter*-füzetek, a *Denevérember* (*Batman*), *Pókember* (*Spiderman*), *Superman képregénysorozat*okkal zajlott. (Érdemes lett volna statisztikát készíteni, hogy a művek megjelenése után az óvodai, iskolai farsangokon hány kis roxfordi varázsló, hobbit, denevérember vagy pókember lépett fel.) Azonban míg az utóbbi történetek valódi ponyvák – reneszánszuk ellenére is –, addig az előbbi alkotások jóval értéke-
sebb irodalmi szintet képviselnek.

De a magyar irodalomból is lehet jó néhány olyan művet felsorolni, melyek sikeressé, bestsellerré váltak, s népszerűségük ma is töretlen. Kiváló alkotások, érdekes olvasmányok, a közönség kedveli is őket, mégsem váltak az irodalmi kánon részévé, az irodalomtörténetek, tankönyvek általában „megfelelnek” róluk. Ilyenek például Szerb Antal regényei (*Utas és holdvilág*, *A Pendragon legenda*, VII. Olivér) vagy Rejtő Jenő művei. Mindkét szerző művei közkedveltek, népszerűek, sokan olvassák őket ma is, az iskolai irodalmi kánonból azonban mindeddig ki-rekesztődtek. Más módon népszerűek az *Utas és holdvilág* vagy J. D. Salinger regényei (pl. *Zabhegyező*, *Magasabba a tetőt ácsok*), mint a ponyvák, de a sci-fi irodalom, fantasyirodalom népszerűségének is más a jellege. Nevezhetjük e műveket kultuszkönyveknek, mivel valójában nem az olvasók tömegei olvassák őket, inkább olvasói rétegek, generációk számára igazán népszerűek. Vannak sci-fi-olvasók, vannak fantasyolvasók, tehát egy olyan közönségréteg, mely szinte „szakosodik”, az olvasás mellett más módon is kötődik (klubok, kiadványok, internetes portálok) ezekhez az irányzatokhoz.

Tehát a jelentős szépirodalmi művek, kiváló minőségű lektúrák sikeressége hasonlóan alakulhat, mint a ponyváké.

Ponyva más művészetekben

A ponyvával kapcsolatban érdemes kitekinteni az irodalom területeiről, mert más művészetekben is megjelenik a ponyva vagy amit ponyvának nevezhetünk. A zeneművészetből ide idézhető az *operett* műfajának néhány darabja, a képzőművészetből a *vicclap* és az irodalommal is szoros kapcsolatban lévő *képregény*. A filmművészetben, de különösen a televíziózásban, a *médiaműfajokban* egyre nagyobb szerepe van a ponyvának. A véget nem érő *filmsorozatok*, az ún. *teleregények* és *szappanoperák*, *detektívtörténetek* (sorozatok) vagy a már többször említett, eredetileg képregény formában megjelent művek *filmváltozatai*, a filmtörténet „hőskorából” származó *szerelmes történetek*, az egy kaptafára készült *vígjátékok*, később a szintén sok sztereotípiával jellemezhető *westernek* egy része. Különleges filmélmény az ezredforduló kiváló rendezőjének, Quentin Tarantino-nak a *Ponyvaregény* (*Pulp Fiction*) című műve. A film, miközben címének megfelelően „vérbeli” ponyvaregény, egyben a műfaj paródiája is, remek (és híres) színészekkel.

A felsorolt műfajoknak az irodalmi ponyvához hasonlóan a *sztereotípiák*⁷, a *klisék*⁸, a *panelek*⁹ a fő jellemzői. A befogadó (ez esetben néző) megszokott ismerősként viszonyulhat a szereplőkhöz, a véget nem érő folytatások szinte a befogadó életének részévé, virtuális barátokká, ismerősökké teszi a fiktív alakokat, s ez nagyon csábítóvá, fogyaszthatóvá és, természetesen népszerűvé teszi e műveket. A közönség tagjai olykor úgy élik meg e történeteket, mintha a szereplők valós személyek lennének. A pesti legenda szerint, amikor az 1980-as évek közepén vetített *Rabszolgasors* című brazil sorozat főszereplője (a filmben Isaura) Magyarországra látogatott, adományokat gyűjtöttek a lány felszabadítására. De szintén legendák, anekdoták övezték a híres *Dallas* sorozatot is. Állítólag amikor az egyik szereplő „ki akart lépni” a sorozatból, s annak rendje és módja szerint a történet írói, dramaturgjai „meghalasztották”, a közönség tiltakozására, felháborodásának hatására később „feltámasztották” Bobbyt, úgy oldva meg a helyzetet, hogy halála nem volt más, mint az egyik szereplő álma. Így a korábbi részek történéseit, érvényességét mintegy felülírták, de ez nem zavarta a közönséget. A szappanoperák világa kiegészül egyéb médiatevékenységgel is. Jórészt az ismert hősök megformálóiáról szólnak

7 Sztereotip: gépiesen ismétlődő, szokásos, megszokott (pl. sztereotip válasz)

8 Klisé: közhely; közismert, elkoptatott szólam, frázis vagy megoldás (eredetileg nyomdászati szakkifejezés)

9 Panel: közhely, nyelvi sablon; beilleszthető elem (eredetileg építőipari szakkifejezés); olyan nyelvi vagy cselekménybeli megoldás, mely újból és újból alkalmazható

a bulvárlapok, pletykalapok hírei, és a sztárok jelentős része reklámozza a fogkrémtől kezdve a babapelenkán át a lencsekonzervig a különböző termékeket.

Részben a sorozatok, szappanoperák sikere s a közönség hozzájuk való viszonya inspirálhatta az ún. *valóságshow*-k megteremtőit. A valóságshow sem más, mint ponyva, csak talán a műfaj legszélsőségebb változata. Az erotikának, a sexualitásnak a szélsőséges megnyilvánulását pornográfiának nevezik. Egyes szerzők a pornográfia fogalmát tágabb értelemben használják: mindarra, ami egy adott műfaj, stílus szélsőséges, durva, alantas megnyilvánulása. Ha létezik ilyen, akkor a ponyvának a valóságshow a pornográf változata. Ezek a sorozatként megjelenő alkotások megvalósítják a nézők egy részének „álmát”. Azt hitetik el a szereplőkkel, hogy maguk is híressé, népszerűvé, sztárrá válhatnak, pusztán a médiában való megjelenésük okán. Emiatt lehet esetenként megalázó helyzetekbe vonni őket, s bemutatni viselkedésüket, reakcióikat e képtelen helyzetekben, illetve folyamatosan fényképezni a szereplőket. A show-k szereplőinek egy része valóban megkapta azt, ami a sztársághoz a klisék szerint hozzátartozik. Újságok címlapjain szerepelhettek, egy ideig „írtak róluk” az újságok, s néhányuknak még az a lehetőség is megadatott, hogy más műsorokban is fellépjenek, szerepeljenek, karriert csináljanak. Így válik, válhat életük valóban ponyvaregényé.

Mi a ponyva?

Ponyva az, ami olcsó, nem minőségi, de népszerű, divatos. Ponyva az, amit sokan olvasnak, de tulajdonképpen rossz, tehát nem kéne olvasni. Ponyva az, amiről lesújtó véleménye van a kritikának, az irodalomhoz értőknek, de (titokban, mondjuk a WC-n) ők is olvassák. A ponyvát tehát érdemes olvasni, mert jó, mert érdekes, mert izgalmas, mert szórakoztató. A ponyvának „titka” van. Vonzza az olvasókat, a közönséget. Ez a titok talán a sztereotip helyzetekben, megoldásokban, az ismert, az újra és újra megismétlődő klisékben, panelekben rejlik. A kalandban és a szerelemben, az irodalom két örök témájában. A ponyvákban azonban a befogadó „előre sejt” a végkifejletet. A „jó” győznek, a „rosszak” elbuknak, a szerelmesek „egymáséi lesznek”. Nem lehet másként, mert saját befogadói (emberi!) elvárásaink szerint ezeknek a dolgoknak mindig így kellene lenniük. Tudjuk, hogy az élet tele van csalódással, a világ veszélyekkel és igazságtalanságokkal. A ponyva megadja számunkra, olvasók számára annak a hitét, illúzióját, hogy az élet és a világ mégsem olyan kegyetlen és rossz, amilyennek érzékeljük, tapasztaljuk, megadja a győzelem, a siker hitét. Itt említhetünk még egy olyan fogalmat, mely a ponyva-irodalommal is összefüggésbe hozható: ez a *giccs*. A giccs eredetileg díszes, iparművészeti tárgyakra vonatkozott, s nem tartalmazott lekicsinylő jelentést. Később a túl cifra, túldíszített – túlságosan „szép” – tárgyak, dolgok minősítő, leértékelő szavává vált, s fokozatosan terjedt ki használata nemcsak a tárgyi dolgokra, hanem más művészetekre is. Az irodalomban, zenében, képzőművészetben azokat az alkotásokat minősítjük e szóval, melyeket nem tartunk értékesnek. Az irodalomban a túlzóan érzelmes, érzelmős-szентimentális művekre alkalmazzuk, tehát a ponyvák egy részére is.

A ponyva valójában úgy működik, mint a mese. Teljesíti vágyainkat, felszabadít szorongásaink terhe alól, vigaszt nyújt, kikapcsol, önfeledt szórakozást jelent. Nevettet és megríkat. Egy jó ponyvát olvasva, nézve lehet kacagni, s nem szégyen sírni. Mintha a ponyva nem tenne mást, mint hogy erőteljesen hat „elsődleges” érzéseinkre. A ponyvának van egy bizonyos naiv „őszintesége”. Nem tanít, nem nevel, nem avat be rejtett titkokba, nem bonyolult és nem követhetetlen, megközelíthetetlen értékeket közvetít. Nem idegenít el, nem igényel a befogadótól felkészültséget, műveltséget, széles körű ismereteket, tájékozottságot. A ponyva nem vár el semmit a befogadótól, de sokat „ad” a közönségnek a beleélés, átélés lehetőségét, az azonosulást, a vágyak teljesülését és a sikert. De egyvalamit bizonyosan: az olvasás örömét.

0. lépés: 0. feladat

Előkészületek

T/0.

5. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A fejezet fókuszában önálló olvasmányfeldolgozás áll. Ehhez legkésőbb most meg kell állapodni a következőkben:

A tanár előre eldönti, hogy *hány* kedvenc (ponyva, olcsó, népszerű, nem a magas irodalomba sorolható) könyvet enged be az osztályba. Mi ötöt ajánljunk, de lehet az három vagy négy is. Nem javasoljuk, hogy az egész osztály csak egyetlen könyvet választhasson.

A tanárnak előre el kell döntenie, *hogyan* akarja levezényelni a választást. Lehet sikerlistákat összeállíttatni; lehet a kedvencnek kikiáltottak közül választani; rábólinthat a legtöbbek által olvasott könyvekre stb. Dönthetnek külön a fiúk és a lányok vagy más csoportok. *Lényeg az, hogy alakuljon ki egy legfőljebb ötös olvasmánylista, amiből mindenki tud és akar választani egyet.* A választott művek legyenek (a szó akár legtágabb értelmében vett) regények: ne képregény, ne viccgűjtemény, ne tudományos ismeretterjesztés stb., ne korábbi kötelező olvasmány, és lehetőleg ne a *Harry Potter* vagy más „magas” ifjúsági regény! Már itt el kell mondani, hogy az elolvasott könyvet adott szempontok szerint be kell majd mutatni. *Érdeemes itt kialakítani a bemutató csoportokat (nyilván az egy könyvet választók kerülnek egy csoportba; ha sokan választották ugyanazt a regényt, akkor többfelé oszlanak, tetszésük szerint).* Ügyeljünk arra is, hogy a választott művek megfelelő példányszámban beszerezhetőek legyenek! Döntsük el *előre* a bemutatás sorrendjét és időtartamát (regényenként legalább 20 percet számoljunk), és hívjuk föl a figyelmet arra, hogy mindenkinek meg kell szólalnia a bemutatás során!

Hogy ki mit olvasson? Az egyszerűbb megoldás az, *ha minél többen olyan művet választanak a listából, amit már olvastak, hallottak róla. Igényesebb, ha mindenki újat, eddig ismeretlen választ a maga számára. Még igényesebb, ha mindenki a saját érdeklődésétől távoli, de az osztálytársak egy része számára fontos művet választ (pl. fiúk szerelmes füzetet).* Ez vezethet némi feszültséghez, de okosan leszerelhető, ha valóban mindenki a „másét” olvassa, így ismerkedvén a többiekkel.

A tanártól nem feltétlenül várható el, hogy mind az öt választott művet ismerje. Elég, ha két-tő-hármat olvas. Az is lehet cél, hogy „fordított helyzetet” teremtsünk, tehát a tanár is legyen érdeklődő befogadó. Hiszen nem monopóliumunk a tudás, nem kell mindentudónak tettetnünk magunkat. Mi a folyamatot szervezzük, eszközöket, technikákat, szempontokat adunk, de a tudást, a jelentést a diák szerzi meg, teremti meg magának.

||| *Ebben a fejezetben népszerű, divatos, nem hagyományos kötelező olvasmányokról lesz szó. Olyanokról, amiket a pad alatt, titokban szoktunk olvasni.*

||| *Először megnézzük, mit is jelent a népszerűség, a szó szerinti és átvitt értelmű olcsóság a hétköznapiakban és az irodalomban.*

||| *Majd egy „klasszikus ponyva”, Rejtő Jenő (P. Howard) Az elátkozott part című művének megbeszélése következik – ez, úgy hisszük, felhőtlen szórakozást ígér.*

Szerb Antal *A Pendragon legenda című regényén nemzedékek nőttek föl; úgy véljük, ma sem kevésbé szórakoztató, mint volt egy-két generációval korábban. (És nem kevés rokonságot mutat a manapság sikerben mindent elsöprő A Da Vinci-kóddal.)*

Az utolsó órák lesznek a legfontosabbak, és arra már most el kell kezdeni készülni. Saját kedvenceiteket fogjuk vizsgálni.

0. Kedvenc könyvünk, könyveink

Tanárotok irányításával válasszátok ki azt vagy azokat a könyveket, melyekről a fejezet végén beszélni fogtok! Kezdjétek már most hozzá az olvasáshoz!

Az alábbi szempontokat most még nem kell figyelembe venni, de nem árt, ha látjátok, mi mindenre kell majd figyelnetek!

- Ki írta a művet, mit érdemes róla tudni (ha érdemes)? – Röviden a szerzőről (esetleg más műveiről vagy műveinek valamilyen feldolgozásáról)
- A történetről: „miről szól” ez a történet, miért izgalmas? – A mű cselekménye (téma, események, fordulatok, bonyodalom, epizódok, mellékszálak)
- Hol és mikor játszódik a történet? – A tér (helyszínek) és az idő (mikor: milyen korban, mennyi idő alatt)
- „Kikről szól” a történet? – Szereplők, szereplői viszonyok (hősök, ellenhősök, hőstípusok)
- Mellékszereplők, jellegzetes típusok (ha vannak)
- Az elbeszélő személye, szerepe
- A népszerűség vélhető okai, azaz miért szeretjük, miért választottuk?
- A választott mű sajátos, csak rá jellemző jegyei, tulajdonságai (pl. bármely tudományághoz való viszonya, kitaláció és valóság szerepe, vágyak-álmok megvalósulása, történelmi ismeretek mozgósítása, a félelemkeltés eszközei)

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

„Olcsó áruk boltja” – választható

T/1.

5–6. oldal

5 PERC

Tanári instrukciók: Előzetes feladatként kérjük meg a tanulókat arra, hogy hozzanak be magukkal erre az órára olcsó árukat, termékeket! Az óra első perceiben rendezhetünk egy kis kiállítás, termékbemutatót, de mindenképpen minden tanuló láthassa, kézbe vehesse a tárgyakat!

Az ábrakészítés és beszélgetés célja az olcsóság fogalmának körüljárása, értelmezése. Ha van rá mód, érdemes bevinni az órára „demonstrációs anyagot” is („kínai” cipő, ruha; Tesco „gazdaságos” termékek; s természetesen olcsó könyvek, ponyvák). A táblára/füzetbe felírjuk az olcsó szót, majd a tanulók önállóan vagy pármunkában összegyűjtik mindazon gondolataikat, melyek e fogalomról eszükbe jutnak. Segítségképpen megfogalmazhatunk néhány kérdést: Miért olcsó egy termék? Mi lehet a kereskedők célja az olcsó termékekkel? Milyen a minőségük az olcsó termékeknek, áruknak? Mikor, miért vásárolunk olcsó árut? Miből veszünk olcsó árut, miből nem, és miért? Ezeket a kérdéseket az ábra elkészítése után is fel lehet tenni. A közös megbeszélés során néhány kérdéssel tereljük a tanulók figyelmét az olcsó kulturális termékek, az olcsó könyvek, ponyvák irányába!

Kiemelt készségek, képességek: hétköznapi tudás és tapasztalat mozgósítása

Célcsoportok – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: önálló munka (esetleg pármunka), frontális munka

Módszerek, eljárások: pókhálóábra (asszociációs játék), irányított beszélgetés

1. Hozzatok be az órára néhány olyan terméket (lehet élelmiszer, használati cikk, ruha), amelyről tudjátok, hogy olcsó termék, netán épp azért vásároltátok meg, mert kevés pénzbe került!

Padtársatokkal beszéljétek meg, hogy mi jellemző a bemutatott termékekre, válasszatok ki egy-egy tárgyat, s röviden fogalmazzatok meg, hogy miért olcsó!

2. lépés: 2. feladat

Olcsóság és minőség – választható felirat

T/2.

6. oldal

10 + 5 PERC

Tanári instrukciók

A feladat elvégzését követően két-három diák olvassa fel történetét (a többiek az óra végén beadhatják írásait)! Mindkét történettípusból hangozzék el legalább egy! Ha a tanulók csak az egyik változatot írták meg, akkor mondjunk el mi egy ellentétes történetet! Ezt kövesse beszélgetés az olcsóság és minőség összefüggéseiről! A beszélgetés célja, hogy az olcsóság és minőség kapcsolatából jussunk el arra a következtetésre, hogy ami olcsó, az nem feltétlenül rossz minőségű.

Kiemelt készségek, képességek: irányított történetformálás

Célcsoportok – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni munka, frontális munka

Módszerek, eljárások: önálló szövegalkotás, irányított beszélgetés

2. Olcsóság

Mindenki járt már pórul az olcsósággal. Írjatok öt-tíz mondatos történetet a füzetetekbe arról, amikor ti magatok vagy családotok valamelyik tagja olcsó terméket vásárolt, és kiderült, hogy az áru rossz minőségű!

Az is előfordulhat, hogy az olcsó áruról az derült ki, hogy jó minőségű, tartós. Ha ilyen esetről tudsz, akkor írd meg ezt a történetet!

3. lépés: 3–4. feladat

T/3–4.

xx. oldal

5 + 10 + 5 PERC

Tanári instrukciók

A 4. feladat szövegeit természetesen nem kell megtanulni, érteni sem kell belőlük többet, mint amennyit a feladatok megoldása kíván. A frontális ellenőrzésre ne szánjunk 5 percnél több időt; a d) ellenőrzésére nincs szükség! Ha a diákok nagyon meg szeretnék osztani tetszési – nem tetszési ötleteiket, párban tegyék!

Célcsoportok – differenciálás: az osztály egésze

Kiemelt készségek, képességek: célrakereső szövegértés

Célcsoportok – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: egyéni (a 3. lehet páros is), a 4. frontális ellenőrzéssel

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

3. Minden lehet olcsó?

- a) Mi lehet olcsó az alábbiak közül? Húzd alá őket!
alma, poén, könyv, nadrág, megoldás, bicikli, feladat

MEGOLDÁS

mind

- b) Az aláhúzott szavakat csoportosítsd aszerint, hogy mit jelent az olcsóságuk!

OLCSÓ JELENTÉSE: ALACSONY ÁR (PERSZE NEM FÜGGETLEN A MINŐSÉGTŐL)	OLCSÓ JELENTÉSE: GYENGE MINŐSÉG
alma	poén
könyv	könyv
nadrág	megoldás
bicikli	feladat

- c) Mit jelenthet az olcsó könyv?

– kevés pénzbe kerülő könyv
– alacsony minőségű könyv

- A fenti két jelentés, az olcsó vagy másképpen ponyva könyv fogalma történetileg érdekes képet mutat.

4. A ponyvákról

- a) Olvasd el az alábbi szöveget, és húzd alá azt a mondatot, ami azt igazolja, hogy a bal oldali oszlopba is kerülhetett a táblázatban a könyv szó!

Az elnevezés a XIX. században keletkezett. Amikor már létezni kezdett az írni-olvasni tudó közönség, a különböző vásárokon az árusok, kereskedők, kofák, komédiások, képmutogatók mellett megjelentek a *könyvárusok* is. „Haszontalan” és sérülékeny (hisz olcsó anyagból, papírból készült füzetek voltak) termékeiket kiterített *ponyván* árulták, s éppúgy „reklámozták”, mint a zöldséget, gyümölcsöt, használati termékeket árulók, hangosan kiabálva hirdették újdonságaikat, a kalandos történeteket, kalendáriumokat, hasznos tudnivalókat tartalmazó oktatókönyveket. Innen ered tehát az elnevezés: *ponyván* árult könyv, s ez egyszerűsödött később *ponyvára*. Az *olcsó* és nem túl értékes művek mellett olykor megjelentek a vásároló *ponyváján* értékes alkotások is, számos ismert mű is *ponyván*, vagyis olcsón kezdte „pályafutását”, pl. Fazekas Mihály *Lúdas Matyi* című műve is *ponyvakiadványként* jelent meg először.

MEGOLDÁS

„Haszontalan” és sérülékeny (hisz olcsó anyagból, papírból készült füzetek voltak) termékeiket kiterített *ponyván* árulták, s éppúgy „reklámozták”, mint a zöldséget, gyümölcsöt, használati termékeket árulók, hangosan kiabálva hirdették újdonságaikat, a kalandos történeteket, kalendáriumokat, hasznos tudnivalókat tartalmazó oktatókönyveket.

- b) Hogyan kapcsolódik az alábbi szöveg a táblázathoz?

Az olcsóság nem mindig kapcsolódott össze a gyenge minőséggel, az értékesnek nem nevezhető tartalommal. Angliából indult útjára az a kereskedelmi szempontú könyvkiadás, mely a „magas irodalmat” olcsó (tehát könnyen megvásárolható) termékként jelentette meg. Az ún. *paperback* könyvek (papírborítású könyvek) ma is népszerűek számos országban, Magyarországon is sikere volt régebben az ún. *Filléres könyveknek* vagy az *Olcsó könyvtár* sorozatnak, melyek így próbálták szélesebb közönség számára hozzáférhetővé tenni az irodalmat. A *paperback* kiadás persze mindig a műves, elegáns, könyvészeti szempontból is megtervezett s ennél fogva *drága* kiadások mellett jelent meg, s nemcsak szépirodalmi, hanem tudományos könyveknek, szakkönyveknek is létezik *paperback* változatuk.

MEGOLDÁS

Csak a könyv áráról beszél, nem a minőségéről.

- c) Hogyan kapcsolódik az alábbi szöveg a táblázathoz?

A *ponyva* elnevezésben kezdetben nem rejlett más tehát, mint az olcsó termék megnevezése, az olcsóság. Később, de még a XIX. században telítődött a szó a megbélyegző, leértékelő, leminősítő tartalommal, esztétikai ítélettel. *Olcsó*, tehát nem értékes, de nemcsak a termék (a könyv), hanem ami benne van, amit tartalmaz, az is olcsó, vagyis értéktelen. A szó így esztétikai tartalmúvá, értékítéletet tartalmazóvá vált. Akinek műve csak *ponyván* jelent meg, azt nem tekintették művésznek, legfeljebb „iparosnak”, a művet pedig nem tekintették „irodalomnak”, és sem a művelt közönség, sem a kritika nem tartotta figyelemre érdemesnek. Ezek a művek azonban a maguk korában gyakran igen népszerűvé váltak, olykor még szerzőik is. A közönség tehát értékelte e történeteket, és mindenképpen „fogyasztotta”.

MEGOLDÁS

A könyv ára befolyással van a minőségére.

d) Egyet tudsz érteni az alábbiakkal? Jelöld ☺-val, amivel egyetértesz, és ☹-val, amivel nem!

A ponyván megjelenő mű azonban mégiscsak irodalmi alkotás, ha esetleg nem is túl értékes. Van szerzője, írott formában terjed. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy e műveket sokan olvasták, olvassák, sok-sok ember számára jelentettek, jelentenek élményt, kikapcsolódást, szórakozást. A kedveltség, kortársi elismerés sosem jelentette az irodalmi kánonok¹⁰ számára a mércét. Az irodalomkritika, a közlés formálói a népszerűséget legfeljebb tudomásul veszik, illetve azt próbálják népszerűsíteni, amit jónak, értékesnek tartanak a kor mércéje, esztétikai értékítéletei alapján. Van ebben némi előkelőség is.

Azt is be kell ismerni, hogy a korábbi évszázadokban értékesnek – esetleg tanítandónak is – tartott művek sokaságát később gyengének, rossznak ítélve kirekesztették a „magas irodalomból”, s ha csak a XX. század magyar irodalmát nézzük, az is világossá válik, hogy sokszor az esztétikai értékítélet mögött politikai célok és tartalmak húzódtak meg, s a magasra értékelt művek bizony silányak, értéktelenek. S azt is el kell ismerni, hogy a szépirodalom kiváló alkotóinak is vannak rosszul sikerült, gyöngye minőségű alkotásaik.

A kritika, a műbíráló hajlamos pusztán a népszerűségük okán leértékelni a népszerű alkotásokat, de legalábbis fenntartásokkal, gyanakvással fogadja őket. A befogadók sokszor értetlenül állnak ez előtt, s úgy tűnhet számukra, hogy az, amit „jó irodalomnak”, „értékes irodalomnak” tartunk, nem más, mint a nehezen feldolgozható, közönségtől távoli, „idegen” művek sokasága. Ez nyilván elidegenítő hatású, és sokan szinte „menekülnek” az ilyen olvasmányok elől, de mindenképpen elfordulnak a „kötelező olvasmányoktól”. Persze az is lehet, hogy a népszerű olvasmányok, divatos kortárs művek „beemelése” a tananyagba nem oldana meg semmit, hisz ha az is „kötelezővé” válik, ugyanúgy elidegenítő hatású lehet.

A ponyva valójában úgy működik, mint a mese. Teljesíti vágyainkat, felszabadít szorongásaink terhe alól, vigaszt nyújt, kikapcsol, önfeledt szórakozást jelent. Nevettet és megríkat. Egy jó ponyvát olvasva, nézve lehet kacagni, s nem szégyen sírni. Mintha a ponyva nem tenne mást, minthogy erőteljesen hat „elsődleges” érzéseinkre. A ponyvának van egy bizonyos naiv „őszintesége”. Nem tanít, nem nevel, nem avat be rejtett titkokba, nem bonyolult és nem követhetetlen, megközelíthetetlen értékeket közvetít. Nem idegenít el, nem igényel a befogadótól felkészültséget, műveltséget, széleskörű ismereteket, tájékozottságot. A ponyva nem vár el semmit a befogadótól, de sokat „ad” a közönségnek: a beleélés, átélés lehetőségét, az azonosulást, a vágyak teljesülését és a sikert. De egyvalamit bizonyosan: az olvasás örömét.

10 Kánon: szabály, törvény, mérce, mérték; eredetileg egyházi, egyházi jogi szakkifejezés; az irodalomtudomány azokra a szövegekre használja a kanonizált, kanonikus kifejezéseket, melyeket az irodalomkritika, irodalomtudomány egy adott korszakban értékesnek, mértékadónak tart

4. lépés: 5. feladat

T/5.

. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

Nem a végeredmény, hanem a közös gondolkodás e feladat célja.

Kiemelt készségek, képességek: hétköznapi jelenségeken való elgondolkodás

Célcsoportok – differenciálás: az osztály egésze szimpátiacsoportban

Munkaformák: csoportos (Ha már kialakultak az azonos regényt választók csoportjai a 4. modulra, aszerint alkossuk a csoportokat mostantól.)

Módszerek, eljárások: gyűjtés, érvelés

5. Olcsó, mert népszerű? Népszerű, mert olcsó?

- Soroljatok 3 perc alatt minél több olcsónak gondolt szellemi terméket, amiket sokan fogyasztanak, fogyasztotok (könyv, film, újság, tv-műsor, internetes oldal)!
- Gyűjtsetek legalább 3 érvet olcsóságuk mellett, és hármat a népszerűségük mellett!

OLCSÓ	NÉPSZERŰ

- Ellentmondónak vagy inkább egymást magyarázónak érzitek a két oszlop érveit?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

Mindegy is a válasz, ha az érvek helytállóak, pl.: kikapcsolódást biztosít, érdekesek a híres emberről szóló pletykák, izgalmat okoz, tiltott, kiszámítható, hogy ki győz, peregnék az események, könnyű megérteni, - követni az eseményeket, mindenki erről beszél, szépek az emberek/ a tárgyak – ezek mind a két oldalon szerepelhetnek. Erre a problémára a 4. modul még kitér. Arra mindenképpen vigyázzunk, hogy ne nézzük le a divatos műveket; legfőljebb a befogadási erőfejtés hiányára hívjuk föl a figyelmet, de semmiképpen sem elítélően!

5. lépés: 6–7. feladat

„Olcsó” nyelvi megoldások

T/6–7.

7–8. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A feladat célja, hogy a tanulók a hétköznapi nyelvi megoldásokban ismerjék fel az „olcsóságot”, a sztereotip, közhelyes kommunikációs viselkedéseket. (A feladat részben ismétlő jellegű, hisz ezekről a kommunikációs tapasztalatokról már volt szó a 6. osztályban.) A feladat jól mozgósíthatja a kommunikációról való mindennapi tapasztalatokat. A feladat felvezető jellegű is a modulban: kiindulópontul szolgál ahhoz, hogy a nyelvi értelemben vett „olcsóságot” fel tudjuk ismerni. A feladat gyűjtőmunka részét a tanulók csoportokban végezzék; ez kb. 5 perc legyen! A következő 5-8 percben játsszanak el a csoportjukon belül egy ilyen szituációt, amelyben az összegyűjtött kifejezések egy része szerepel! A következő 5 percben pedig egyénileg végezzék el a **T/5.** feladatot!

Kiemelt készségek, képességek: nyelvi tudatosság, stiláris érzékenység, kommunikációs tájékozottság

Célcsoportok – differenciálás: az osztály egésze

Munkaformák: csoportmunka 4-5 fős heterogén csoportokban

Módszerek, eljárások: szituációs játék, feladatmegoldás, majd egyéni munka, feladatmegoldás

Eszközök: esetleg néhány bulvárlap és egyéb újság, szórólapok, reklámújságok, szerelmesfüzetek stb.

6. Öt perc alatt gyűjtsetek minél több közhelyes, klisészerű kifejezést az alábbi élethelyzetekhez!

- A) Valamely nagy horderejű, vélhetően sorsfordító esemény előtti várakozás (pl. érettségi vizsga, komoly orvosi beavatkozás, hosszabb időre való elköltözés)
- B) Váratlan találkozás az utcán egy régi ismerőssel
- C) Ünnepek
- D) Valamely örömteli családi esemény (házasság, kisbaba születése)
- E) Művelt „kávéházi” beszélgetés
- F) Valamely szomorú családi esemény (haláleset, szakítás, válás)

MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK, ÖTLETEK:

- A) Minden a legnagyobb rendben lesz, nyugodj meg. Bármilyen történjék is, mi veled maradunk. Minden jól alakul majd, ne aggódj. Stb.
- B) Jaj, de megnőttél, kis drágám. Kész felnőtt lettél. Hányadikba is jársz? Mi van veled? Hogy-smint? Ezer éve nem láttalak! Hát ez nem lehet igaz! – Milyen kicsi a világ! Stb.
- C) Kellemes karácsonyi ünnepeket és sikerekben gazdag, boldog új esztendőket kívánunk az egész családnak! Happy birthday! Stb.
- D) Nagyszerű, nagyon gratulálok! Legyetek nagyon boldogok! Sok-sok boldogságot! Stb.
- E) Őrült egy világban élünk manapság! Micsoda drágaság van! Az élet nagyon nehéz. Stb.
- F) Őszintén sajnálom! Ki gondolta volna! Ez borzasztó! – Nagyon sajnállak. Stb.

||| 7. Írj öt percre folyamatosan a hétköznapi életben használt közhelyekről, klisékről!

6. lépés: 8. feladat

A népszerűség – mi a menő ma?

T/8.

8. oldal

5–10 + 10 PERC

Tanári instrukciók

A feladat az, hogy a tanulók közösen írjanak egy *termékismertetőt*, *tájékoztatót* a szerintük *divatos*, számukra jónak, „menőnek” tartott ruházati termékekről, cipőkről, autókról, slágerekről, filmekről, tévéműsorokról. A csoportok összeállításakor – egyes témákhoz – lehet nemek szerint is válogatni a tanulókat. A feladat célja, hogy a diákok próbálják megfogalmazni a *népszerűség*, *divatosság* kritériumait, derüljön ki fogalmazásukból, hogy miért népszerű, divatos az adott tárgy, dolog. Vannak-e közös „tulajdonságaik”, függetlenül attól, hogy tárgyakról vagy emberekről, történetekről van szó?

A beszélgetés elején a csoportok szószólói olvassák fel szövegüket, s a többi csoport tagjai értékeljék az elhangzottakat, reflektáljanak rájuk annak alapján, hogy – véleményük szerint – a felolvasott szöveg jól határozza-e meg a népszerűség, divatosság okát!

Kiemelt készségek, képességek: magyarázat megfogalmazása hétköznapi jelenségről

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály termékek (esetleg nemek) szerint

Munkaformák: csoportmunka, négy-öt fős, érdeklődés (pl. termékek iránt) szerinti csoportokban

Módszerek, eljárások: közös szövegalkotás, beszélgetés, vita

8. Mi a menő?

A) Írjatok *termékismertetőt* egy ma divatos *cipőről*, sportcipőről!

Fogalmazzátok meg közösen, hogy szerintetek miért népszerű ez a termék, ti miért szeretitek, miért tartjátok jónak! Próbáljátok felidézni és alkalmazni azokat a megoldásokat, melyekkel újságokban, reklámokban, áruismertetőkben találkoztatok!

B) Írjatok *termékismertetőt* egy ma divatos *ruhadarabról* (nadrág, szoknya)!

Fogalmazzátok meg közösen, hogy szerintetek miért népszerű ez a termék, ti miért szeretitek, miért tartjátok jónak! Próbáljátok felidézni és alkalmazni azokat a megoldásokat, melyekkel újságokban, reklámokban, áruismertetőkben találkoztatok!

C) Írjatok *termékismertetőt* egy ma divatos *autóról*!

Fogalmazzátok meg közösen, hogy szerintetek miért népszerű ez a márka, ti miért szeretitek, miért tartjátok jónak! Próbáljátok felidézni és alkalmazni azokat a megoldásokat, melyekkel újságokban, reklámokban, áruismertetőkben találkoztatok!

D) Írjatok *ismertetőt* egy ma közkedvelt *együttesről*, *énekesről* (vagy számaikról, slágerükről)!

Fogalmazzátok meg közösen, hogy szerintetek miért népszerű ez az együttes, ti miért szeretitek, miért tartjátok jónak! Próbáljátok felidézni és alkalmazni azokat a megoldásokat, melyekkel újságokban, kritikákban találkoztatok!

E) Írjatok *ismertetést* egy ma közkedvelt *filmről* vagy *tv-sorozatról*!

Fogalmazzátok meg közösen, hogy szerintetek miért népszerű ez a film (vagy műsor), ti miért szeretitek, miért tartjátok jónak! Próbáljátok felidézni és alkalmazni azokat a megoldásokat, melyekkel újságokban, reklámokban, kritikákban találkoztatok!

A TERMÉK:

AZ ISMERTETŐ:

7. lépés: 9. feladat

Családi kedvenceink

T/9.

9. oldal

Választható (házi)feladat

0 PERC

Tanári instrukciók

A feladathoz kapcsolódó (s a következő órát előkészítő) *házi feladat*. A házi feladat adásakor jelezzük, hogy nem az iskolai, kötelező olvasmányok jegyzékét várjuk, hanem azokat a műveket, amelyeket a tanulók, illetve családtagjaik szívesen olvasnak, olvastak! Kérjük meg a tanulókat, hogy hozzák el magukkal egyik kedvenc könyvüket is, s hozzanak magukkal a következő órára rajzeszközöket (papír, filctoll, kréta, színes ceruza stb.)!

Kiemelt készségek, képességek: értékelés, kritika, összegzés, rendszerezés

Munkaformák: egyéni munka

Módszerek, eljárások: házi feladat

9. Írd le a számodra eddig legkedvesebbnek nevezhető öt könyv címét, melyek nem iskolai olvasmányok voltak!

Készíts otthon egy kis közvélemény-kutatást! Kérd meg szüleidet, testvéreidet, esetleg nagyszüleidet, hogy árulják el kedvenc könyveik címét!

Vesd össze ezeket saját listáddal! Vannak közös kedvenceitek?

7. lépés: 10. feladat

választható lépés

T/10.

10. oldal

Provokáció: olcsó könyv – népszerű könyv – értéktelen mű?

10 – 15 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja, hogy a tanulók vitakozzanak egymással, érveljenek, védjék meg álláspontjukat. A markáns, általánosító és (le)minősítő állítások a kedvencekről, a bestsellerekről, ponyvákra remélhetőleg gondolkodásra, vitára készítetik majd a tanulókat. Szándékosan erős *értékítélet* tartalmazók az állítások, hogy a diákok szükségét érezzék a vitának, az érvelésnek.

Ügyeljünk arra, hogy a diákok mindennapjaiban alapvető szerepet játszó olcsó áruk, nyelvi klisék, tv-műsorok, számítógépes játékok, könnyűzene, ponyvák ne frusztráló hatással jelenjenek meg! Őszintén csak akkor nyilvánulnak meg, ha nem érzik a művek leminősítésében a fogyasztók, befogadók, olvasók leminősítését.

Az állítások közül a csoportok vagy választanak, vagy a tanár kiosztja őket.

Frontális vita nem szükséges, ha a tanár minden csoport vitájába bele tud hallgatni.

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Kiemelt képességek, készségek: érvelés, vitakészség, belátás, konszenzuseresés

Munkaformák: csoportmunka (4 fős heterogén csoportok), frontális munka

Módszerek, eljárások: érvek gyűjtése, vita

10. Azért ez túlzás?!

Alább hat erős állítást olvashattok. Feladatotok az, hogy a csoporton belüli munkamegosztással gyűjtsetek érveket az egyik állítás mellett, illetve azzal szemben!

Ezt követően a csoporton belül rendeztetek rövid vitát az állításról (szembesítsetek az érveket az ellenérvekkel), majd próbáljatok meg közös nevezőre jutni! Ezt jegyezzétek is le!

A megbeszélés során ismertessétek, hogy milyen következtetésre jutottatok!

Az állítások:

- A népszerű könyvek egyszerűen rossz alkotások, szerzőjük tehetségtelen.
- A ponyva, az olcsó könyv nem véletlenül készül olcsó alapanyagból, gyenge minőségű papírból, mert tartalma is olcsó, értéktelen.

- c) A népszerű, divatos művek egy kaptafára készült fércmunkák, tele silány panelekkel, sztereotip megoldásokkal, klisékkel.
- d) A valóban értékes irodalmi alkotások egyediek, egyszerűek és megismételhetetlenek. Az igazán jelentős alkotók művein mindig érezni a szerző tehetségét, zsenialitását.
- e) A ponyváírók csak az emberek érzelmeire akarnak hatni olcsó, hatásvadász eszközökkel.
- f) A népszerű művek szerzői egyszerűen „ellopják” a remekművek alkotóinak történeteit, műveik utánzatok, hamisítványok.

8. lépés: 11–12. feladat

Olcsó nyelvi megoldások

T/11–12. 11–12. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

A feladat célja, hogy a nyelvi „olcsóság”-ot különböző népszerű írott és „beszél” médiaműfajokban mutassa meg. A szövegrészleteket osszuk ki a csoportoknak! Kb. 15 percet szánjunk arra, hogy megoldják a 11. feladatot! Ezután minden csoport számoljon be röviden a tapasztalatairól (olvassák is fel a többieknek a részletet), majd frontális irányítással foglaljuk össze, milyen nyelvi jellemzőket azonosítottunk ezekben a szövegekben!

Kiemelt készségek, képességek: nyelvi tudatosság, szövegelemzési eszközök mozgósítása és alkalmazása, stílári érzékenység

Célcsoportok – differenciálás: érdeklődés, szövegolvasásbeli gyakorlottság szerinti homogén csoportok

Munkaformák, módszerek: csoportmunka, mozaikmódszer, szövegelemzés, feladatmegoldás

Eszközök: szövegrészletek a tanár választása alapján: A) valamely „szerelmes füzetből”; B) slágerszövegből; C) bulvárlapból (*Story* magazin típusú); D) párbeszédrészlet **brazil szappanoperából**; E) magyar sorozat (mondjuk *Barátok közt*) részlete; F) párbeszédrészlet valóságshow-ból; G) párbeszédrészlet valamely talkshow-ból

Természetesen a tanár dönthet úgy, hogy csak kevesebb típusú szöveget hoz, mint a fentebb felsoroltak.

A következő szövegek is felhasználhatók a gyakorlat elvégzéséhez:

Nem sokan láthatták Vágó Istvánt könnyekkel a szemében. Most viszont a fia, Péter – becenevén Janó – esküvőjén elérzékenyült. Érthető volt a meghatódása, hiszen a gyereke 27 éves korára révbe ért.

Szikrázóan süt a nap: a násznép a pusztazámori Öreg-tölgy kastély kertjében izgatottan várja a menyasszony, Szófia megjelenését. Miközben mindenki a főszereplőre vár, Vágó István büszkén

meséli, hogy a feleségével, Judittal 28 évvel ezelőtt pontosan ezen a július végi napon házasodtak össze, s hogy a fia, Janó az irántuk érzett szeretetből választotta éppen ezt a napot az esküvőjére.

(Story magazin)

Vártam a reggelt, hogy álmosan rám figyelj.
Vártam a nappalt, hogy mindenre felelj.
Minden percem érted éltem, nem számít, tudom.
Álmaimban azt reméltem, te vagy a holnapom.

Veled ébredek, a hajnal hangja téged éltet.
Hol van a szó, tiszta szemed el nem rejthet!

(Zanzibár: Szólj már!)

Sandra Harris hamar rájön, hogy a férfi, akit apja szánt neki, semmit sem jelent számára, hiszen a jóképű Jim Chadwick iránt érez szerelmet. Keserűen csalódik, amikor megtudja, hogy Jim más lányok iránt sem marad érzéketlen. Sértett büszkeségében enged apja óhajának, és házasságot köt Richard Pearsonnal. Közben nem is sejti, hogy mi játszódik le a férfi lelkében, hisz Richard szerelemből veszi feleségül...

(Júlia)

– Hárman vagytok testvérek. Dávid, a legidősebb, tudományos pályát választott, Petrából és belőled színész lett. Változott valami köztetek?

– Mindig jól megvoltunk, sohasem borult fel az egyensúly a három gyerek között. A két fiú úgy követte Petrát, mint a testőrök. Dacára annak, hogy az öccse vagyok, ha elmentünk szórakozni valahová, úgy viselkedtem, mintha a bátyja lennék. Ha egy fiú nem tetszett, azonnal mellette teremtem, és elzavartam.

– Mi a legkedvesebb emléketek a gyerekkorotokból?

– A kert közepén volt egy hatalmas cseresznyefánk – sajnos, már ki kellett vágni –, arra másztunk fel Petrával, és le sem jöttünk estig. Vittünk magunkkal csokit, almát, egy kis elemóziát, és nap-hosszat csak ültünk a fán. Eszegettünk, olvastunk. Vagy tévés dobozból építettünk várat. Dávid már nagyobb fiú volt, mi, a két kisebb valahogy elválaszthatatlanok lettünk. Ez csak annyiban változott, hogy mindhármunknak kialakult a saját életútja. Petrának ott van a férje, a gyereke, így most belőlük egy külön család lett. Nem szakadtak le, ez a legszebb – vasárnaponként általában összejövünk a családi házban, ahol nekem van egy külön lakrészem.

(Nők Lapja – interjú Haumann Mátéval)

Miután Tóni és Noémi kiderítik, hol lakik Nóra, úgy döntenek, ahogy lehet, indulnak. Miklós megdöbbenve fedezi fel, hogy Noémi és Tóni nem várták meg őt, ahogy megbeszélték, és elpanaszolja Novákéknak, hogy kapcsolata Tónival semmit nem javult, pedig ő arra számított. Tóninak meggyőződése, hogy sikerül majd rábeszélnie Nórát, költözzön vissza a házba. Út közben Noémi Tóni combjára teszi a kezét, Tóni pedig megcsókolja. Ezzel elveszíti az uralmát a kocsi

fölött, és balesetet szenvednek.

(Barátok közt – epizódismertető)

José elmegy Martin és Osvaldó megbeszélte találkozására titkokban, ám ott rájön, hogy az apjának hitt ember egy vadidegen és ezt elmondja Martinnak. Osvaldó elrohan, de Martin követi őt, később rájön, hogy Iriarte áll a dolgok háttérében. Mindenki Iviartót vádolja, egyedül Alfredo gyanakszik Miguelre, bár bizonyítéka nincs ellene. Quique rájön, hogy Esperanza hazudott neki az állásával kapcsolatban. Quique az irodában felejt a birkózó fesztivál röplapját amit Martin megtalál és miután elolvassa, úgy dönt, hogy elviszi oda a gyerekeket.

(Te vagy az életem – epizódismertető)

11. Olvassátok el a kapott részletet, és válaszoljatok az alábbi kérdésekre!

- Milyen műfajú lehet a szöveg? Hol hangozhatott el? Honnan tudjátok?
- Milyen hatást tesz rátok a szöveg?
- Mik a nyelvi jellemzői?
- Írjátok át úgy, hogy egy másik „olcsó” műsor, illetve szöveg legyen!

12. Gyűjtsétek össze közösen az olvasott szövegek nyelvi jellemzőit!

Gondoljatok szókincsre (pl. töltelkiszavak, szlengszavak, ismétlődések), mondat szerkezetre (hosszú, rövid, egyszerű, könnyen követhető-e), a mondatok összefűzésére stb.

MEGOLDÁS

Nyilván nem adható – azok a választott szövegek függvényei. De adunk néhány támpontot a szövegek olcsóságának bemutatáshoz:

Közhelyek, nyelvi panelek, terpeszkedő kifejezések, rontott állandósult szószerkezetek, kommunikációs helyzetnek nem megfelelő szavak vagy kifejezések választása, írott és szóbeli szöveg sajátosságainak keverése, szleng erőltetett használata, fordításból fakadó tévesztések, fölösleges stíluskeverés (sokszor oda nem illő komikus hatást kiváltva), nyelvtani hibák (pl. egyeztetés, hibás szórend, vonzat esetragjának tévesztése), helyesírási hibák, helyesírási konvenciók megsértése (pl. hónapok és „fontos” fogalmak nagybetűs írása), szokatlan tipográfia (színnel, mérettel jelölés megfogalmazás helyett), írásjelek burjánzása.

10. lépés: 13. feladat

Ponyvahősök

T/13. 12. oldal
10 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja, hogy közösen felfedezzük a ponyvairodalom és a szépirodalmi művek összefüggéseit, kapcsolatait, különös tekintettel az *archetípusokra*, irodalmi alakokra, figurákra. A beszélgetés során írjuk fel a táblára azokat a konvencionális hőstípusokat, amelyekkel a tanulók már a korábbi években konkrétan is találkoztak, illetve egészítsük ki olyan irodalmi hősökkel, akik a szépirodalom híres alakjai, de csak a későbbiekben fognak tanulni róluk! Olyan ismert hősökre gondolunk, mint pl. Hamlet, Don Quijote. A hősökéről, hőstípusokról készítsünk közösen egy egyszerű táblázatot! Természetesen ha a diákok népszerű filmek, tv-műsorok hőseit említik, azokat is helyezzük el a táblázatban, ugyanakkor törekedjünk arra, hogy elsősorban regényhősöket említsenek! A táblázat kiegészíthető.

Ha a tanulók olvasottsága nem elég széles körű, használhattunk egyszerűsített táblázatot is. Pl.:

Hős, hőstípus	Szépirodalmi alak	Ponyvahős
Lovag (győztes, bajnok)		
„Hősszerelmes”		
Intrikus (a „gonosz”; ellenhős, negatív figura)		
Szerelmes nő (pozitív figura)		
Komikus, nevetséges alak		

Kiemelt képességek, készségek: összefüggések keresése, korábbi ismeretek alkalmazása

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális munka

Módszerek, eljárások: irányított beszélgetés, gyűjtőmunka, táblázatkitöltés

13. Ponyvahősök

Az órai megbeszélés során töltsd ki a táblázatot!

HŐS, HŐSTÍPUS	SZÉPIRODALMI ALAK	PONYVAHŐS
Lovag (győztes, bajnok)		
Utazó, vándor		
Kalandhős (kalandor)		
„Hősszerelmes”		
Szerelmes nő (pozitív figura)		

Démon (intrikus nőalak, negatív figura)		
Intrikus (a „gonosz”; ellenhős, negatív figura)		
Nőcsábász (szerelmi kalandor)		
Komikus, nevetséges alak (a bohóc, az ügyetlen figura, a vesztes)		
Áldozat		

MEGOLDÁS:

HŐS, HŐSTÍPUS	SZÉPIRODALMI ALAK	PONYVAHŐS
Lovag (győztes, bajnok)	pl. Toldi Miklós	
Utazó, vándor	pl. Odüsszeusz, Candide	
Kalandhős (kalandor)	pl. Robin Hood, D’Artagnan	
„Hósszerelmes”	pl. Romeo	
Szerelmes nő (pozitív figura)	pl. Tatjana, Bélyi Veronka	
Démon (intrikus nőalak, negatív figura)	pl. Milady (Dumas: A három testőr), Athalie (Jókai: Az arany ember)	
Intrikus (a „gonosz”; ellenhős, negatív figura)	pl. Toldi György, Voldemort, Malfoy (Harry Potter)	
Nőcsábász (szerelmi kalandor)	pl. Don Juan, Casanova, Gróf (Figaro házassága)	
Komikus, nevetséges alak (a bohóc, az ügyetlen figura, a vesztes)	pl. Füle (Micimackó), A hetvenkedő katona	
Áldozat	Pl. Tímea (Jókai: Az arany ember)	

11. lépés: 14. feladat

Írjunk ponyvaregényt!

T/14.

13. oldal

5 + 15 + 10 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja önálló szövegművek alkotása. A tanulók differenciált csoportokban dolgoznak, feladatuk, hogy a *megadott témában, megadott cselekményelemekkel, a megadott hőstípusokkal*

írjanak egy epizódot egy (nem létező) ponyvaregényből. A feladat megadása előtt röviden ismételjük át a korábbi órákon megbeszélteket, tanultakat! A feladat elvégzése után a csoportok szószólói olvassák fel alkotásaikat, s röviden reflektáljunk a művekre aszerint, hogy sikerült-e a feladatot ponyvaszerűen megoldani (felismerhetők-e sztereotip fordulatok, esetleg szerzői stílus, vagy nyelvi megoldások). Nagy létszámú tanulócsoporthoz esetében ugyanazt a feladatot több csoport is kaphatja. A csoportokat lehet variálni nemek szerint is. A csoportok feladata hasonló, de a különböző problémákkal küzdő csoportok feladata könnyebben megoldható, konkrétabb feladat.

Kiemelt képességek, készségek: irányított szövegalkotás

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály differenciált csoportokban

- A) csoport: megértési, tanulási nehézségekkel küzdő tanulók
- B) csoport: differenciálási, lényegkiemelési problémákkal küzdő tanulók
- C) csoport: átlagos szövegértési képességekkel rendelkező tanulók
- D) csoport: kreatív, irodalom iránt nem fogékony tanulók
- E) csoport: kreatív, irodalom iránt fogékony tanulók

Munkaformák: frontális munka, csoportmunka (differenciált csoportokban)

Módszerek, eljárások: közös szövegalkotás

14. Írjunk ponyvaregényt!

- A) Írjatok egy ponyvaregény-epizódot a megadott témában, a megadott cselekményelemekkel, hősökkel! Próbáljátok felidézni egyrészt az órákon tanultakat, másrészt olvasmány- és filmismerteteket, élményeiteket! Igyekeztek követni, „utánozni” kedvenc szerzőiteket!
Olvassátok fel megoldásotokat!
Téma: egy foglyul ejtett nő kiszabadítása
Hőstípus: lovag
Helyszín: szálloda
Idő: délután
Szereplők: a fogoly nő (pozitív figura, áldozat), három marcona őr
- B) Írjatok egy ponyvaregény-epizódot a megadott témában, a megadott cselekményelemekkel, hősökkel! Próbáljátok felidézni egyrészt az órákon tanultakat, másrészt olvasmány- és filmismerteteket, élményeiteket! Igyekeztek követni, „utánozni” kedvenc szerzőiteket!
Olvassátok fel megoldásotokat!
Téma: zárójelenet, epilógus
Hőstípus: hősszerelmes és szerelme
Helyszín: tengerpart
Idő: alkonyat, naplemente
Szereplők: mellékszereplők (nyaralók, halászok)
- C) Írjatok egy ponyvaregény-epizódot a megadott témában, a megadott cselekményelemekkel, hősökkel! Próbáljátok felidézni egyrészt az órákon tanultakat, másrészt olvasmány- és filmismerteteket, élményeiteket! Igyekeztek követni, „utánozni” kedvenc szerzőiteket!
Olvassátok fel megoldásotokat!

Téma: kiszabadulás, menekülés
 Hőstípus: kalandhős
 Helyszín: magas sziklára épített várkastély bezárt szobája
 Idő: éjszaka
 Szereplők: űr az ajtó előtt

- D) Írjatok egy ponyvaregény-epizódot a megadott témában, a megadott cselekményelemekkel, hősökkel! Próbáljátok felidézni egyrészt az órákon tanultakat, másrészt olvasmány- és filmismerteteket, élményeiteket! Igyekeztek követni, „utánozni” kedvenc szerzőiteket!

Olvassátok fel megoldásokat!
 Téma: a „végső összecsapás”
 Hőstípus: kalandhős
 Helyszín: elhagyatott gyárudvar, gyárépületek
 Idő: délidő
 Szereplők: intrikus (ellenhős) és emberei, a kalandor szövetségesei

- E) Írjatok egy ponyvaregény-epizódot a megadott témában, a megadott cselekményelemekkel, hősökkel! Próbáljátok felidézni egyrészt az órákon tanultakat, másrészt olvasmány- és filmismerteteket, élményeiteket! Igyekeztek követni, „utánozni” kedvenc szerzőiteket!

Olvassátok fel megoldásokat!
 Téma: „hős a pácban”
 Hőstípus: kalandhős
 Helyszín: az ellenhős háza
 Idő: éjszaka
 Szereplők: intrikus (ellenhős) és emberei, szerelmes nő (démoni intrikus)

REFLEKTÁLÁS

12. lépés: 15. feladat

Mitől olcsó?

T/15.

15. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

A feladat célja, hogy az előző lépésben megírt szövegekre reflektáljunk nyelvi-megformálási szempontból. A tanulónak azt kell felismerniük, hogy mik azok a nyelvi eszközök, amelyeket tudatosan vagy akár önkéntelenül is alkalmaztak, amikor a **T/10.** feladatot megoldották. A feladatmegoldás után közösen mondjuk ki, hogy a „ponyva” mű, az „olcsó” mű nem csupán témájában „olcsó”; nem elegendő a tematikai sematikusság ahhoz, hogy valami „ponyva” legyen. Az, hogy valami mennyire színvonalas mű, a nyelvi megalkotottságán múlik.

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály az előző csoportokban

Kiemelt készségek, képességek: reflexió, önreflexió, nyelvi tudatosság, stiláris érzékenység

Munkaformák: csoportmunka; később frontális munka

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, közös megbeszélés

Eszközök: az előző feladatban elkészült írások

15. Olvassátok fel saját szövegeket, amelyet az előző feladatban készítettetek!

- a) Képzeljétek el, hogy hasonló témájú részletet egy irodalmi remekműben olvastatok! Húzzátok alá azokat a kifejezéseket, mondatokat, amelyek biztosan nem szerepelhetnének benne!
- b) Volt valamilyen minta, amit követtetek, amikor írtátok a szöveget? Ha igen, mi volt az?
- c) Alkalmaztatok a nyelvi megformálásban valamilyen tudatos stratégiát, amely a szöveg „ponyvahatását” növelte? Ha igen, mi volt az? Ha nem, miért nem volt erre szükségetek?
Mivel is foglalkoztunk az előző órákon?

2. REJTŐ TITKAI – CSELEKMÉNY, SZEREPLŐK, NYELV

(2 óra)

Választható modul

Ha a diákok szeretik Rejtőt, szívesen olvasták a regényt, ne hagyjuk el teljesen a modult, de akár egy órányi feladatsort is összeállíthatunk! Ez esetben elsősorban a 4. lépést és/vagy a fantomfejezet írását (6. lépés) javasoljuk.

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–2. feladat

Idegenlégió – mit tudunk róla?

T/1–2. 23. oldal

5 PERC

Tanári instrukciók

Először egyénileg írják össze, ami az *idegenlégió* fogalmáról eszükbe jut! Ezután egy rövid beszélgetés során tisztázzuk, hogy mi is valójában ez a hadszervezet, miért hozták létre, s milyen feladatokat lát el ma is! A lépés célja a tanulók ismereteinek, tudásának feltérképezése. Mivel ebből a regényből nem derül ki, hogy mi is valójában az idegenlégió, érdemes – röviden – tisztázni ennek a különleges katonai alakulatnak a „történetét”, szerepét. Azok a tanulók, akik esetleg több művét is olvasták a szerzőnek, nyilván többet tudnak róla, mint azok, akik csak e könyvet ismerik, ismerték meg. Azért érdemes a pókhálóábrát alkalmazni, mert érdekes ötletek is előkerülhetnek a szóval kapcsolatban. Lehet, hogy sokan csak a sportból (labdarúgásból) ismerik a szót, idegenlégiósnak nevezik ugyanis a különböző csapatokban játszó külföldi sportolókat. A pókhálóábrát vetik aztán össze a szöveggel.

Kiemelt készségek, képességek: ismeretek, korábbi tudás mozgósítása, asszociáció

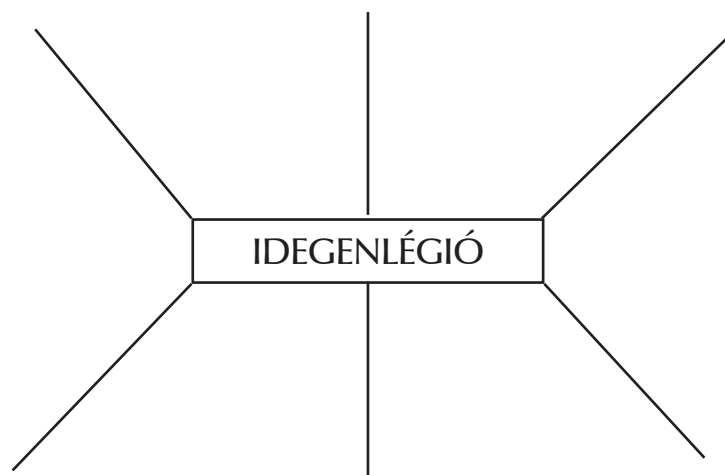
Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka, frontális munka

Módszerek, eljárások: pókhálóábra, megbeszélés

1. Készíts pókhálóábrát az idegenlégió fogalmához!

Írd le mindazon szavakat, amelyek erről a szóról eszedbe jutnak, és amelyekről tudod, hogy kapcsolódnak ehhez a fogalomhoz!

2. Olvasd el az alábbi szöveget, és vedd össze az általad leírtakkal, illetve elhangzottakkal!

Jelöld – jellel a már ismert információkat, + jellel az új információkat!

IDEGENLÉGIÓ: Elsősorban külföldiekből toborzott zsoldos hadsereg. A francia hadsereg különleges alakulata, melyet elsősorban a gyarmati területeken vetettek be. 1831-ben Lajos Fülöp rendeletére hozták létre az észak-afrikai gyarmatok biztosítása céljából. Ma is létező hadszervezet, központjai Dél-Franciaországban, illetve Korzikán találhatóak. Mivel a francia gyarmatbirodalom a XX. század során gyakorlatilag megszűnt, a légió rendfenntartó tevékenysége szükségtelenné vált. Azonban nem szüntették meg, s ha pl. valahol (elsősorban a volt francia gyarmati országokban) háborús konfliktushelyzet alakul ki vagy nemzetközi (pl. ENSZ) haderők bevetésére van szükség (ilyen volt pl. a bosnyák–szerb háború a XX. század végén), akkor Franciaország leggyakrabban ezt a haderőt vezényli a háborús övezetbe, mivel az idegenlégió azonnal bevethető, ún. gyors reagálású hadtest. Az idegenlégió gyakran jelentett menekülést, elrejtőzést bűnözők vagy emigránsok (házájukat politikai vagy egyéb okokból elhagyó emberek) számára, mivel bárki úgy válhatott tagjává, hogy nem ellenőrizték származását, előéletét. Aki az idegenlégió tagja akart lenni, több évre elkötelezte magát, vállalta a kegyetlen kiképzést, a gyakran borzalmas, egészségtelen és veszélyes körülményeket, a feltétel nélküli engedelmességet. Az idegenlégiónak épp ezért alakult ki egyfajta mítosza, „romantikája”. Az idegenlégiós alakjához a rettenthetetlenség, bátorság, kitartás, az állandó készenlétben lévő „legjobb katona” képe kapcsolódott. Sokan azért léptek be a hadszervezetbe, mert „keresték a kalandot” vagy ily módon próbáltak francia állampolgársághoz jutni. Rejtő Jenő maga terjesztette azt a pletykát, hogy ő is belépett a légióba, de minden valószínűség szerint ez nem igaz.

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 3. feladat

T/3.

24. oldal

15 + 25 PERC

Tanári instrukciók

A feladatok megoldásához természetesen előfeltétel a regény ismerete.

A lépés célja, hogy a tanulók egy-egy regényalak portréját többféle módon készítsék el. A tanulócsoporthat létszámától függően állítsuk össze a csoportokat. Ha ismerjük a tanulók rajzkészségét, akkor minden csoportba jusson ügyesen rajzoló diák is! A munka megkezdése előtt idézzük fel néhány kérdéssel a *komikumról*, a *humorról*, ill. a *karikatúrákról* korábban szerzett ismereteket! Feltétlenül essék szó a *túlzásról* mint a komikum egyik alapvető eszközéről, hogy a diákokat ezzel is motiváljuk! A feladatok elvégzését kövesse beszélgetés, vita, közös értékelés! A megbeszélés során közösen értékeljük a kiállított rajzokat, grafikákat. Beszéljük meg, hogy az alkotók hogyan oldották meg feladatukat, mennyire tükrözi a rajz a képzeletünkben lévő figurát! Beszéljük meg azt is, hogy miért alkalmas a karikatúra ezeknek a figuráknak az ábrázolására! Ha van rá mód, lehetőség, mutassuk meg a diákoknak a Korcsmáros Pál által készített képregényalakokat, s vessük össze a tanulók által készített rajzokat a művész rajzaival! (Két Rejtő–Korcsmáros képregény is megjelent könyv alakban!) Arra is lehet utalni, hogy pl. az Unicum-reklámokban is felbukkantak ezek a légiósfigurák (tv-reklám, plakátok). Beszéljük meg azt is, hogy melyik figurát volt a legnehezebb karikatúraként ábrázolni, és miért!

A riportok, interjúk előadását is értékeljük! Beszéljük meg, hogy a tanulók hogyan (milyen gesztusokkal, nyelvi eszközökkel) próbálták imitálni a regényalakokat!

A szereplőportrék kapcsán beszéljük meg, hogy mit tud az olvasó az adott figuráról, kinek a nézőpontja a meghatározó, hogyan befolyásolja (könnyíti, nehezíti) ez a portrékészítést! Mindenképpen emeljük ki, hogy a szereplők mindegyike kevés vonással megrajzolható, nem összetett, árnyalt alakok, motivációjuk nem vagy alig ismert, könnyen kiszámítható; hogy nem vesztenek stb.

Kiemelt készségek, képességek: asszociációs képesség, együttműködés, kreativitás, szövegalkotás, rajzkészség

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: csoportmunka (hatfős [3 x 2] heterogén csoportok), frontális munka

Módszerek, eljárások: közös szövegalkotás (riport, interjú), karikatúra (rajz) készítése, irányított beszélgetés, vita, értékelés

Eszközök: nagyméretű (A/3) rajzlap vagy csomagolópapír, színes (vastag) filctollak, rajzeszközök

3. Csülök, Tuskó, a Török Szultán és Senki

Csoportokban fogtok dolgozni. A feladat három különböző részből áll, így meg kell osztanotok egymás között a munkát, de szükség lehet a közös gondolkodásra, ötletekre is! Miután megbeszéltétek, hogy ki melyik részfeladatot készíti, lássatok munkához! A b) feladat megoldásához fel kell idéznetek az újságírás műfajairól előző évben tanultakat!

A) Csülök

- A csoport egyes tagjai készítsenek egy rövid portrét *Csülökről*! Mi a szerepe a regényben, milyen tulajdonságai vannak, mi jellemzi tetteit, cselekedeteit? Mennyire árnyaltan kidolgozott szereplő? A feladat megoldásához használjátok fel a regény szövegét!
- A csoport más tagjai készítsenek egy interjút *Csülökkel* – természetesen a regény eseményeivel kapcsolatban! Esetleg kérdezzétek a hőst további terveivel kapcsolatban is! Az interjút elő kell adnotok, tehát azon is gondolkodjatok, hogy *Csülök* hogyan viselkedne, hogyan beszélne a mikrofon előtt! (Az interjút ne írjátok le, csak vázlatot készítenek hozzá!)
- A csoport egy-két tagja készítse el *Csülök* rajzos-grafikus (egész alakos) karikatúrisztikus portréját! A feladat elvégzése után ismertessétek a szereplő portrévázlatát, állítsátok ki a rajzot, illetve adjátok elő az interjút!

B) Tuskó Hopkins

- A csoport egyes tagjai készítsenek egy rövid portrét *Tuskó Hopkinsról*! Mi a szerepe a regényben, milyen tulajdonságai vannak, mi jellemzi tetteit, cselekedeteit? Mennyire árnyaltan kidolgozott szereplő? A feladat megoldásához használjátok fel a regény szövegét!
- A csoport más tagjai készítsenek egy interjút *Tuskó Hopkinszal* – természetesen a regény eseményeivel kapcsolatban! Esetleg a hőst további terveivel kapcsolatban is kérdezzétek! Az interjút elő kell adnotok, tehát azon is gondolkodjatok, hogy *Tuskó* hogyan viselkedne, hogyan beszélne a mikrofon előtt! (Az interjút ne írjátok le, csak vázlatot készítenek hozzá!)
- A csoport egy-két tagja készítse el *Tuskó* rajzos-grafikus (egész alakos) karikatúrisztikus portréját! A feladat elvégzése után ismertessétek a szereplő portrévázlatát, állítsátok ki a rajzot, illetve adjátok elő az interjút!

C) Potrien őrmester

- A csoport egyes tagjai készítsenek egy rövid portrét *Potrien őrmesterről*! Mi a szerepe a regényben, milyen tulajdonságai vannak, mi jellemzi tetteit, cselekedeteit? Mennyire árnyaltan kidolgozott szereplő? A feladat megoldásához használjátok fel a regény szövegét!
- A csoport más tagjai készítsenek egy interjút *Potrien őrmesterrel* – természetesen a regény eseményeivel kapcsolatban! Az interjút elő kell adnotok, tehát azon is gondolkodjatok, hogy *Potrien* hogyan viselkedne, hogyan beszélne a mikrofon előtt! (Az interjút ne írjátok le, csak vázlatot készítenek hozzá!)
- A csoport egy-két tagja készítse el *Potrien* rajzos-grafikus (egész alakos) karikatúrisztikus portréját! A feladat elvégzése után ismertessétek a szereplő portrévázlatát, állítsátok ki a rajzot, illetve adjátok elő az interjút!

D) Török Szultán

- A csoport egyes tagjai készítsenek egy rövid portrét a *Török Szultánról*! Mi a szerepe a regényben, milyen tulajdonságai vannak, mi jellemzi tetteit, cselekedeteit? Mennyire árnyaltan kidolgozott szereplő? A feladat megoldásához használjátok fel a regény szövegét!

- b) A csoport más tagjai készítsenek egy interjút a *Török Szultánnal* – természetesen a regény eseményeivel kapcsolatban! Az interjút elő kell adnotok, tehát azon is gondolkodjatok, hogy a *Török Szultán* hogyan viselkedne, hogyan beszélne a mikrofon előtt! (Az interjút ne írjátok le, csak vázlatot készítsenek hozzá!)
- c) A csoport egy-két tagja készítse el a *Török* rajzos-grafikus (egész alakos) karikaturisztikus portróját! A feladat elvégzése után ismertessétek a szereplő portrévázlatát, állítsátok ki a rajzot, illetve adjátok elő az interjút!

E) Senki Alfonz

- a) A csoport egyes tagjai készítsenek egy rövid portrét *Senki Alfonzról*! Mi a szerepe a regényben, milyen tulajdonságai vannak, mi jellemzi tetteit, cselekedeteit? Mennyire árnyaltan kidolgozott szereplő? A feladat megoldásához használjátok fel a regény szövegét!
- b) A csoport más tagjai készítsenek egy interjút *Senki Alfonzzal* – természetesen a regény eseményeivel kapcsolatban! Az interjút elő kell adnotok, tehát azon is gondolkodjatok, hogy *Senki* hogyan viselkedne, hogyan beszélne a mikrofon előtt! (Az interjút ne írjátok le, csak vázlatot készítsenek hozzá!)
- c) A csoport egy-két tagja készítse el *Senki Alfonz* rajzos-grafikus (egész alakos) karikaturisztikus portróját! A feladat elvégzése után ismertessétek a szereplő portrévázlatát, állítsátok ki a rajzot, illetve adjátok elő az interjút!

3. lépés: 4. feladat

T/4.

25. oldal

Tanári instrukciók

A lépés célja, hogy a tanulók felismerjenek bizonyos hasonlóságokat, kapcsolatokat „a Török” leveleinek stílusa, nyelvi megoldásai és az SMS között. A Török Szultán által írt levelekben felbukkannak olyan rövidítések, nyelvi megoldások, melyek az *e-mailek* és *SMS*-ek egyre általánosabb jellemzői (pl. 'hogy' helyett 'h', betűkombinációk helyett számok, nevek helyett egyetlen betű áll). A Török leveleit azonban humorossá a képtelen helyesírási hibák (pl. *fijugg*) teszik, és az egyéni rövidítések hibái is színesítik (pl. öt tárgyragos személyes névmás helyett 5 szerepel), valamint a címzettek állandó sértegetése, szidalmazása. A feladat – tulajdonképpen – játék, *stílusutánpótlás*. Ha a tanárnak van rá módja, akkor talán külön motivációt jelenthet, ha megkéri a diákokat, hogy ne csak leírják, megírják az SMS-t vagy e-mailt, hanem küldjék el a mobiltelefonjára vagy e-mail címére. (Esetleg az iskolai honlapra vagy levelezőprogramra is küldhetik a tanulók a „Török-SMS-eket”, ha erre van lehetőség.)

A feladatot azzal is színesíthetjük, ha megadunk egy *aktuális* iskolai vagy közéleti témát, s arra kérjük a diákokat, hogy erről írjanak „a Török” összeesküvő, titokzatos modorában.

Képességek, készségek: szövegalkotás, lényegkiemelés, kreativitás

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka (házi feladat)

Módszerek, eljárások: önálló szövegalkotás írásban (SMS, e-mail)

4. Török és az SMS

Írj SMS-t vagy e-mailt „a Török Szultán” modorában! Figyeld meg, hogy „a Török” leveleiben milyen nyelvi megoldásokat (rövidítések, egyedi „helyesírás”) alkalmaz, s próbáld utánozni, alkalmazni ezeket te is!

4. lépés: 5–6. feladat

Nyelvi és nem nyelvi komikum a regényben

T/5–6. 26. oldal

45 PERC

35 + 10 perc

Tanári instrukció

A feladat célja, hogy a tanulók közelebről vizsgálják meg a Rejtő-regény szövegét, annak nyelvi megformáltságát, különös tekintettel a komikum nyelvi eszközökben rejlő forrásaira. Kiváló alkalmat adnak ezek a gyakorlatok arra, hogy a hetedik osztályban a komikumról tanultakat felelevenítsük. A feladat sok szervezést és a tanulóktól nagy fegyelmezettséget igényel, ugyanis a feladatok elég nehezek, az idő pedig szűkös. Ha differenciálni akarunk, az óra elején hozzuk létre a csoportokat. Ha úgy érezzük, hogy az osztályban ez megengedhető, mindenki válassza azt a feladatot, amelyik a leginkább érdekli! De azért minden feladathoz tartozzon legalább egy csoport! A feladaton önállóan kb. 30-35 percig dolgozzanak! Hagyjunk 10-15 percnyi időt a poszter bemutatására, a mondat kitalálására, az előadásra, illetve a felolvasásra! A Török Szultán „nyelvtanát” pedig mutassa be röviden az a csoport, amelyik elkészítette! Mivel a 45 percbe a munkák értékelése nagy valószínűséggel nem fér bele, az értékelő lapok kitöltését otthonra adjuk, és szedjük be őket a következő alkalommal. Ha szükségesnek tartjuk, térjünk vissza az értékelésre a későbbiekben!

Kiemelt készségek, képességek: komikus hatású nyelvi eszközök keresése, kreativitás, önértékelés, önreflexió

Célcsoportok – differenciálás

- A) esetleg rosszabbul olvasó, de kreatív gyerekek (olyanok is kerülhetnek ide, akik esetleg nem olvasták a regényt)
- B) jól olvasók és jó lényegkiemelők
- C) a nyelvi jelenségek iránt érdeklődők
- D) a nyelvi megformáltság eszközeire legérzékenyebbek

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: mozaikmódszer; A) poszterkészítés; B) dramatizálás; C) feladatmegoldás; D) szövegtranszformáció

T/6.

egyéni munka, feladatmegoldás

Egy differenciált csoportba több kooperatív csoportot is szervezhetünk a létszámnak és/vagy a képesség-összetételnek megfelelően.

E s z k ö z ö k : eszközök a poszterkészítéshez, regényszöveg

5. Alakítsatok 4-5 fős csoportokat!

A) Készítsetek egy posztert!

Szerepeljenek rajta a regény jellemző alakjai, illetve graffitiszerűen néhány aranyköpés, vicces mondat, amely szerintetek jellemzi a regény komikumát, humorát!

Ezek közé a graffitik közé rejtsetek egy olyat is, amelyik valójában nem szerepel a regényben, de szerepelhetne! A többieknek az lesz a feladatuk, hogy kitalálják, vajon melyik lehet ez a mondat.

B) Válasszátok ki a regényből a számotokra legkomikusabb, legviccesebb jelenetet! Tervezzétek meg, hogyan lehetne eljátszani a jelenetet, majd játsszátok is el!

Készüljetek úgy, hogy az előadás után meg is kell indokolnotok, hogy miért ezt a jelenetet választottátok! El kell mondanotok, hogy az eredeti szövegben mi okozza a komikus hatást, és erre hogyan épül az eljátszott jelenetek komikus hatása.

C) Alább megadjuk a Török Szultán „furcsa” leveleit.

Készítsetek el a nyelvtankönyvet és a helyesírási szabályzatot, amelyet a Török Szultán követ! A nyelvtanba természetesen csak a következőket alkalmazott szabályokat vegyétek fel!

Kedves fíjjug!

Sajnos eelőre nem. Láthatójan becsapptalak. kicsinyt. Udjanis puccollni kell a halyóról. Mert a dullajdonnosog azzz éjjel. A halyó fennégbée! egy naggy? ládátt hoztak? Amikorrr. Ell akartam lopnikésőbb mer ők. Elmenteg. akkor észrevettemm: hogy. A ládábann etj hulllla van. Esz igen rosz jel. Menneküljetekek! el Ti is. A rendtőrség miattt. Szívből sajjnálom. És kivallló Tiz tellettel Negtek.

A törrökk.

Kedves Tsülögg!

Te hüjje ló akki vagggy! Ez a nő 1. vesz-Éjjes bosszorgány. Kihasznaájja hogy. Egy beképzelt alag került. A hállólyába neki. Ne pofffázz! Puccolly inét. Mert nadjon gönnyen llehet. Hodj Egysszerűen lellő nek. Legalláp is elvisszneck. jjól nészől ki Te. Nem issmerred 5. vesszééjjes Bosszorgán.

Netuddkki.

Te egy. Nagy sokk pupu teve vagy! Irrtam már Nekked. Hogy te kerüld el. A bosszorgánt! Esz Tegegett be akar fonni mindd. Egy tszopfott. És majdd a véggül. jóll adjon lövnek. Fogod llátni. Te lló.

Ne dudgi!

Tsülogg Te? bágyatt, gértzű. Lo aki vadj hát Nem irtamm nekded. – Hogy esz a nnő 1-gy naggy! bosszorgány és? Veszed téged aaz óródnáll foggva. Naadjon. Vigyázz!?: Esz ety nemszetgőzi gémmhölgy! Te peddik egyy. nemmzettegőzi sszom Oru ló, marrha éss tsuppa ijjen. Lyól viggyász!?!? ++ x. mégy. s ha Te megy ne. neg...

Nedudddgi!!

Nadj gár hoogg. Irok neggedd. Merr isméttem: 1-gy ló vagy. Irrássogat? loppod dőlet a bosszorgány. És elárulja minddet, amitt dőlet dud. Buccolljattok djorsan de iss!?: mek. A Senki Allvonsz iss. a tizr. s!2 la...

Tudd gi:

A Dörrög Zuldán, te hűjje!

- D) Válasszátok ki a regényből azt a jelenetet, amelyikben a komikum forrása nyelvi (is), azaz nem csupán a leírt helyzet, hanem a leírás módja miatt is nevetünk! Írjátok át a jelenetet olyan módon, hogy ne legyen komikus hatású! Azaz: próbáljátok eltüntetni a szövegből azokat a nyelvi eszközöket, amelyek a komikum forrásai, és helyettesítsétek őket semleges hatású, „nem vicces” eszközökkel!

6. Töltsd ki az alábbi értékelő kártyákat!

- a) A csoportmunkát így értékelem:

Név:.....

Ma.....dolgozott leghatékonyabban.

Ma.....volt a legegységműködőbb.

Ma.....működött csoportvezetőként.

Ma.....nagyon jó hozzászólásai voltak.

Ma.....magyarázata volt a legvilágosabb, legkövethetőbb.

Csoportunk jól csinálta:.....

A csoport munkájában problémát okozott:.....

Hogy jobban dolgozzunk, jobban kell figyelünk:.....

b) Az egyéni munkámat így értékelem:

Név:	Igen	Részben	Nem
Voltak jó, előrevívő ötleteim. Jól tudtam együttműködni a többiekkel.			
Átgondoltam, hogyan építsem fel mondandómat, hogy csoporttársaim a lehető legjobban követni tudják.			
Figyelmesen meghallgattam a többieket.			
Rákérdeztem arra, amit nem értettem.			
Az új információkról jegyzeteket készítettem magamnak.			
Aktívan vettem részt a közös munkában új szempontok hozzáadásával.			

5. lépés: 7. feladat

Komikum

T/7.

29. oldal

10 + 10 PERC

Tanári instrukciók

A lépés kiindulási pontja egy korábbi házi feladat. A tanár röviden értékelje az SMS-eket, e-maileket, s olvasson fel néhány sikerültebb alkotást! Ezt kövesse a feladat megoldása.

A feladat elvégzése után a tanár beszélgetést kezdeményezhet a regény humoráról. Kérdésekkel orientálja a tanulók figyelmét, emeljen ki további jellemző részleteket, amelyek a cselekmény – az *események* –, az *elbeszélő*, az *elbeszélés módja* (a narráció), illetve a fő- és mellékszereplők *ábrázolásában*, valamint a *nyelv szintjén* komikusak, humorosak a regényben!

Idézzük fel ennek kapcsán a humorról, komikumról az előző évben tanultakat! Vitassuk meg, hogy Rejtő humora mennyiben tekinthető konvencionálisnak, vannak-e újításai, csak rá jellemző, egyedi vonásai! Beszéljük meg azt is, hogy milyen komikus műfajokkal hozható összefüggésbe Rejtő regénye, és miért! Idézzük fel a *groteszkről*, az *abszurd*ról korábban szerzett ismereteket, s beszéljük meg, hogyan érvényesülnek a komikum változatai e regényben!

Kiemelt készségek, képességek: kritikai képesség, asszociáció, összefüggések felismerése

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: csoportmunka (5-6 fős heterogén csoportok), frontális munka

Módszerek, eljárások: szövegelemzés, közös értelmezés, irányított beszélgetés

7. Olvassatok el az alábbi részletek közül egyet a regényből!

Beszélgjétek meg a csoportban, hogy miért nevezhetjük humorosnak, komikusnak a részletet!
A megbeszélés során ismertessétek véleményeteket, megállapításaitokat!

A)

„Ámultan mentem mellette a lépcsőn...

A falak teljes nagyságában fényes, berakott kockákkal készült festmények. Mivel sokat forogtam jobb körökben, tudom, hogy az ilyen falfestményeket gobelinnek nevezik. A falból mindenféle világító karok álltak ki, és a mennyezetet domború virágminták díszítették, úgynevezett freskók. Ha ezek lehullanak, és piszkosak lesznek, akkor bármelyik múzeum magas árat fizet értük.”

B)

„– Négy év előtt törölték a hajóskönyvből. Miért?

– A révkapitány kigyulladt a jelenlétemben...

– Bántalmazta?

– Mindössze egy égő lámpát dobtam rá.

– Miért?

– Egészség elleni kihágással vádolt. Azt állította, hogy beteget hoztam a hajóra.

– És nem volt igaz?

– Alázatosan jelentem, nem vagyok orvos.

– De a révkapitány azt mondta, beteg az illető.

– De a révkapitány sem orvos.”

C)

„Mély lélegzetet vettem, amikor ismét megsimította arcomat a jóságos, délelőtti napfény...

És szabad voltam! Istenem, csak azt add, hogy soha többé ne kerüljek ide vissza. Haljak meg szabadon a sivatagban, vagy a tengeren, hideg, sós hullámokban, esetleg egy gyors sárgalázban (de, ha szabad választanom, mégis inkább a szabad ég alatt, és lehetőleg nem borús időben), csak ide ne kerüljek vissza, ahol hűvös tekintetű emberek kérdeznak homályos szobákban, és azután visszakísérnek a pincébe, arccal a fal felé...

Milyen boldogító, gyönyörű hang: egy villamos csilingel valahol a közelben...”

D)

„Nem vagyok babonás. Felvilágosult neveltetésem korán eloszlatta a boszorkányokban és kísértetekben hívő ember szellemi tévelygését. Nem vagyok egy cseppet sem babonás, pedig láttam egy ködös éjszakán Fekete Tomot, a fejetlen kapitányt, a hajóján. Ezzel a két szememmel láttam, még köszönt is nekem, udvariasan biccentett a puszta nyakával, és ennek dacára nem vagyok babonás.”

E)

„– Mi? – kérdezte Hopkins. – Ez a Senki Alfonz ritka fiú...

– És én?

– Te egy marha vagy, hóóó...

Mit feleljek egy ilyen műveletlen alaknak? Hány iskolája lehet ennek?

Egy árnyas helyen leállította a dakari kenyeres-kocsit, és ment, hogy betegei számára diétás vacsorát lopjon valahol.

(...)

Egyszer csak egy parasztruhás nő jön mellém. Valamilyik kantinosné lehetett...

– John... – súgta.

La Rochelle grófnő állt előttem.

– Drága – hebegtem meghatva, amikor végre szavakat találtam. A kezét szorongattam meghatottan.

– Csitt!... veszélyes játékba kezdtem magáért... – suttopta.

– Hogy tehette...

– Szeretlek...

Át akartam karolni szokott férfias, de gyengéd módomon..."

F)

„Olvasottságomat anyai ágon szereztem. A Genovéa című megható történet volt az első könyv, amelyhez hozzájutottam, és az évek során többször is elolvastam. Később a kezembe került a Gil Blas című munka, és a Sing-Singben tízszer is átfutottam Lohengrin, a hattyúlovag históriáját. Ez a mélyenszántó történet végképpen átforgatta a gondolkodásomat, midőn megértettem a mű örök tanulságát: hiába titkolod a múltadat. A nő előbb-utóbb rájön, és te röpiüsz, mint egy hattyú.”

6. lépés: 8. feladat

Csülök elfelejtette! – fantomfejezet írása

T/8.

30. oldal

10 + 10 PERC

Tanári instrukciók

A feladat célja, hogy a tanulók közösen írjanak egy fantomfejezetet a regényhez. Minden csoport ugyanazt a feladatot kapja, mert úgy gondoljuk, hogy a problémákkal küzdő tanulók is képesek megbirkózni ezzel a feladattal, illetve az a célunk, hogy közös munkában fejlesszük íráskészségüket, figyelemkoncentrációjukat.

Kapjon megerősítést a diákok fantáziája, empátiája, kreativitása!

Az a célunk, hogy felismerjék a lehetőségét annak, hogy a kalandok száma tetszőlegesen növelhető, hogy a regény felépítése – a kalandregények sémájának megfelelően – ezt lehetővé teszi.

Másik célunk az, hogy ellenőrizzük, mennyire képesek a diákok behelyezkedni a rejtői világba – egyrészt a kalandok, a cselekmény szintjén, másrészt a nyelv és a nyelvi humor szintjén, képesek-e „behelyezkedni” Csülök személyiségébe, megtartják-e az elbeszélői nézőpontot, követik-e a stílust.

A fejezetek felolvasását kövesse beszélgetés, értékelés, mely során a fentebb említett szempontok alapján értékeljük, elemezzük a csoportok munkáját! Beszéljük meg, hogy okozott-e valami nehézséget a feladat vagy viszonylag könnyű volt megoldani! A beszélgetés során idézzük fel a diákok ismereteit a kalandregényekről, és ismételjük át a ponyvaregényekről tanultakat!

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás, összefüggések felismerése, alkalmazása, mimetikus képességek, együttműködés, kritika

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály homogén csoportokban:

- A) csoport: megértési nehézségekkel küzdő tanulók
- B) csoport: differenciálási nehézségekkel küzdő tanulók
- C) csoport: átlagos képességekkel rendelkező tanulók
- D) csoport: jó képességű tanulók
- E) csoport: kreatív, irodalom iránt fogékony tanulók

Munkaformák: csoportmunka, frontális munka

Módszerek, eljárások: közös szövegalkotás, stílusutánzás, előadás, közös értékelés

8. Csülök elfelejtette!

Azt állítjuk, hogy a regény elbeszélő hőse egy eseményt elfelejtett. Valamiért egy részlet kimaradt *John Fowler* „visszaemlékezéseiből”. Feladatotok az, hogy pótoljátok e hiányt! Írjátok meg a kimaradt fejezetet, fejezetrészt (pl. Csülök – „a Török” üldözése közben – a kávéházban Potrien őrmesterrel találkozik), ügyelve a stílusra, az elbeszélés módjára! Munkátokat megkönnyíti, ha először egy rövid vázlatot készítetek arról, hogy kik szerepelnek a jelenetben, hol és mi történik (mi előtt és mi után)! Ti dönthetitek el, hogy mely események közé illesztitek a „kifelejtett” fejezetet, de törekedjete arra, hogy a hallgatóság meg tudja állapítani, mely események előtt vagy után következik az általatok írt rész!

A felolvasások után próbáljátok meg kitalálni, hogy a többi csoport fejezete hová illeszthető, s értékeljétek, hogy a többiek hogyan oldották meg feladatukat!

7. lépés: 9. feladat

T/9.

31. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja a regényben szereplő mellékalakok szerepének tisztázása. A tanulók feladata, hogy a megadott mellékszereplőt „mutassák be”, vagyis jellemezzék a figurát, s fogalmazzák meg, hogy véleményük szerint mi a szerepe a regényben: epizódfigura vagy van szerepe a cselekmény alakulásában, fordulataiban. A „bemutatók” után röviden beszéljük meg, hogy a főbb szereplők és a mellékszereplők milyen társadalmi csoportok képviselői, s milyen társadalomkép alakítható ki a regény világából.

Kiemelt készségek, képességek: lényegkiemelés, összefüggések felismerése

Célcsoportok – differenciálás: mint fent

Munkaformák: csoportmunka (előző csoportok)

Módszerek, eljárások: egy megadott szereplő bemutatása

9. Laméter kapitánytól Kvasztics doktorig

- A) Fogalmazzatok meg röviden, néhány mondatban, hogy mi a szerepe a regényben *Laméter kapitánynak*!
Véleményetek szerint csak epizódszereplő vagy fontos szerepe van a regény cselekményében? Milyen átalatok már ismert szereplőtípusra, *archetípusra* emlékeztet a mellékszereplő?
- B) Fogalmazzatok meg röviden, néhány mondatban, hogy mi a szerepe a regényben *De Surrane márkinak*!
Véleményetek szerint csak epizódszereplő vagy fontos szerepe van a regény cselekményében? Milyen átalatok már ismert szereplőtípusra, *archetípusra* emlékeztet a mellékszereplő?
- C) Fogalmazzatok meg röviden, néhány mondatban, hogy mi a szerepe a regényben *Kvasztics doktornak*!
Véleményetek szerint csak epizódszereplő vagy fontos szerepe van a regény cselekményében? Milyen átalatok már ismert szereplőtípusra, *archetípusra* emlékeztet a mellékszereplő?
- D) Fogalmazzatok meg röviden, néhány mondatban, hogy mi a szerepe a regényben *Lucy de la Roubannak*!
Véleményetek szerint csak epizódszereplő vagy fontos szerepe van a regény cselekményében? Milyen átalatok már ismert szereplőtípusra, *archetípusra* emlékeztet a mellékszereplő?
- E) Fogalmazzatok meg röviden, néhány mondatban, hogy mi a szerepe a regényben *La Rochelle grófnőnek*!
Véleményetek szerint csak epizódszereplő vagy fontos szerepe van a regény cselekményében? Milyen átalatok már ismert szereplőtípusra, *archetípusra* emlékeztet a mellékszereplő?

REFLEKTÁLÁS

8. lépés: 10. feladat

Rejtő titkai

T/13.

31. oldal

5 + 5 + 5 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja a tudatosítás, az elmélyítés, a szerzett ismeretek alkalmazása s az ezen alapuló önálló vélemény- és ítéletalkotás. Határozott s egyben kissé provokatív állításokat fogalmaztunk meg Rejtő Jenő műveiről, ill. a tárgyalt műről. Részben az első modulban már szerepelt módon ezek az állítások erőteljes, egymásnak is ellentmondó ítéletek. A tanulók feladata, hogy az állítások mellett érveljenek vagy cáfolják őket.

Az állításokat a tanár fogalmazza meg, s ő jelölje ki, hogy mely párok melyik állítással dolgozzanak. + (érv mellette), – (érv ellene) kártyákkal „sorsoljuk ki”, hogy a párok egyik, illetve másik tagja érveljen vagy cáfoljon!

Először egyéni feladatként kapják, hogy gyűjtsenek a nekik jutó állítások mellett érveket, illetve ellenérveket. Majd párban kell dolgozniuk, s egymással „vitatkozniuk” az állítás igazáról. Ezt kövesse egy rövid megbeszélés, hogy a vitatkozók ismertethessék, mire jutottak az adott állítással kapcsolatban! Természetesen több párnak is azonos állítással kell dolgoznia. A tanár a „felvezető” állítások kiosztása után csak moderátorként működjön közre! A javasolt állítások mellett más, hasonló állításokat is alkalmazhatunk.

Javasolt állítások:

- Rejtő Jenő regényei klasszikus értelemben vett ponyvák. Népszerű, de valójában nem értékes alkotások.
- Rejtő Jenő művei ugyan nevezhetők ponyvaregénynek, de egyben e műfaj kitűnő paródiái is. *Az elátkozott part* is jó példa erre, hisz remek paródiája a klasszikus kalandregényeknek.
- Rejtő regénye – *Az elátkozott part* – mint minden ponyva, jelentéktelen alkotás. Humora, bár egyedi, de olcsó és hatásvadász.
- *Az elátkozott part* egy remek, összetett paródia. Egyszerre parodizálja a kalandregényeket, szerelmi történeteket s az elbeszélői technikát. Valódi abszurd humor jellemzi a mű cselekményét, elbeszélő hősét és az elbeszéléstechnikát.
- Rejtő művének legértékesebb eleme a nyelvi humor. A nyelvi humornak szinte minden rétege jellemzi ezt az alkotást a szóviccektől kezdve a finom iróniáig.
- Rejtő Jenő e regénye egy vicces könyv, de kár volt vele ilyen hosszasan foglalkozni, hisz egy értéktelen fércmunka.

Kiemelt készségek, képességek: lényegkiemelés, összefüggések felismerése, ítéletalkotás, érvelés

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális munka

Módszerek, eljárások: egyéni munka, pármunka, megbeszélés

10. Kell ez nekünk?

Érveljétek a kapott állítás mellett, vagy azzal szemben a kiosztott szerep szerint!

Öt perc áll rendelkezésetekre, hogy érveiteket a táblázat megfelelő rovatába megfogalmazzatok, majd újabb öt perc, hogy egymással megvitassátok azokat, és közben kitöltsetek a másik oszlopot.

A megbeszélés során ismertessétek, hogy mire jutottatok egymás meggyőzésében, és foglaljatok állást immár saját meggyőződésetek szerint! Jelöljétek a táblázatban az érveket 1-től 10-ig a meggyőzés ereje szerint.

Érvek az állítás mellett	Érvek az állítás ellen	Érv ereje

9. lépés: 11. feladat

T/11.

32. oldal

Választható feladat

10 PERC

Tanári instrukciók

A téma lezárásaként a tanulók egyéni feladatnak kapják, hogy írjanak egy bírálatot, illetve könyvajánlást. A feladat célja, hogy a tanulókat önálló véleményalkotásra, ítéletalkotásra készítsük írásban is. Az is cél, hogy az előző lépés szóbeli vitájában képviselt álláspontjukat fogalmazzák meg írásban. A „nehezítés” a feladatban az, hogy a tárgyalt műre koncentrálnak a feladat, így arra készítjük a tanulókat, hogy idézzék fel újra a regény cselekményét, eseményeit, hőseit, s ez alapján fogalmazzák meg bírálatukat. A Rejtő-pályakép érdekességként szerepel a modul végén, semmiképp sem megtanulandó!

Érdeklődő diákok számára készült.

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás, lényegkiemelés, kritika

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka

Módszerek, eljárások: önálló szövegalkotás megadott műfajban és témában

11. Miért (ne) olvassunk Rejtőt?

Írj egy rövid terjedelmű bírálatot Rejtő Jenő *Az elátkozott part* című regényéről! A vitában korábban képviselt álláspontodat fejtsd ki írásodban, s hozz példákat a regényből állításaid igazolására!

AKINEK A MŰVÉVEL FOGLALKOZTUNK:**REJTŐ JENŐ**

(P. Howard, G. Lavery)

Élete, pályája

1905-ben született Budapesten, zsidó kispolgári családban. Bár szülei „komolyabb”, polgári pályára szánták (közgazdászt, jogászt szerettek volna belőle), elfogadták, hogy fiuknak „művészi hajlamai” vannak. Rejtő eredetileg színésznek készült. Rákosi Szidinek a két világháború közt híressé lett színiiskoláját végezte el, de színészgyakornoki pályája balul sikerült, egy ízben ugyanis leejtette a sebesültet játszó híres színészt, Törzs Jenőt. Berlinben tanulta tovább a színészmesterséget és a rendezést. Ezután csavarogni, vándorolni kezdett. Mivel sem útlevelel, sem vízummal nem rendelkezett, többször került rövidebb-hosszabb időre börtönbe is. Foglalkozott sok mindennel: volt illatszerárus és dokkmunkás Hamburgban, heringhalász Svédországban, édességárus Párizsban, majd egy vándorcirkusz társulatával beutazta egész Franciaországot, s egy rövid időt Afrikában is töltött. Ide, potyautasként, egy Marseille-ből indult hajón jutott el, lelepleződése után fűtőként dolgozott a hajón. Valószínűleg

sosem volt az idegenlégió tagja, de maga is terjesztette ezt a pletykát. A vándorlás, csavargás, úton levés, kalandozás mint életmód s mint művészi alapélmény sok író, költő művészetét inspirálta. (Az úgynevezett csavargó írók „ősének” a XV. századi francia Villont tartjuk; a XX. század irodalmából Jack Londont vagy a magyar Kassák Lajost érdemes kiemelni.)

Rejtő 1930-ban tért vissza Magyarországra, s élte a pesti bohémek életét, a pesti kávéházak ismert alakja lett, számtalan anekdota hőse maga is. Hazatérése után kabaréknak *kabaréjeleneteket* írt, színházaknak *operettlibrettókat* (operett-szövegeknyelveket). Az *Aki mer, az nyer* című darabját 150-szer adták elő, a híres dívával, Honthy Hannával a főszerepben. A korabeli Budapesten – csakúgy mint Európa más nagyvárosaiban – nagy divatja volt az ún. könnyű műfajoknak, Rejtő pedig mestere volt a humoros, frivol (sikamlós) szövegek alkotásának és a jelenetezésnek. Azonban a szerző nem elsősorban e műveinek köszönheti hírnevét, népszerűségét, hanem regényeinek, *ponyváinak*. A Nova Kiadó tulajdonosának – aki elsősorban ponyvairodalmat jelentetett meg – megbízásából kezdte írni a korban divatos *légiósregényeket*. Írói álnevét is a kiadó tulajdonosa találta ki, mint ahogyan valószínűleg a légiós történetek ötlete is tőle származik. A légiós regények mellett írt *western-paródiát* (*Texas Bill, a fenegyerek*), *detektívtörténetet* is.

Rejtő törzshelye nyáron a Japán kávéház (ma az Írók Boltja a Liszt Ferenc téren) teraszán volt. Itt írta regényeit, az épülettel szemben lévő Nova Kiadóban pedig már soronként várták a kézirat szövegét. Ha pénzre volt szüksége, hogy kifizethesse a kávéházban rendelt kávé vagy konyakot, csak letépett néhány sort az éppen készülő szövegből, és azzal fizetett a pincérnek, aki átsétált a Nova pénztárába, és máris megkapta a szükséges összeget. A róla szóló anekdoták szerint Rejtő egyéb tartozásait is így egyenlítette ki, például a szabónak az elkészült ruháért is kéziratoldalakkal fizetett. A szövegrészleteket aztán egymás alá ragasztották, s amikor a teljes mű elkészült, indulhatott a nyomtatás. Talán ez a különös-furcsa alkotási mód, s persze a kiadó – és a műfaj – igénytelensége eredményezi, hogy egyes regényrészletek illogikusan, nehezen értelmezhetően vagy épp hibásan kapcsolódnak egymáshoz. Nyilván a szerző sem sokat törődött a szöveggondozással. Művei gyorsan népszerűvé, ismertté tették a szerzőt, a harmincas évek második felében az egyik legnépszerűbb magyar író volt.

Rejtő a komikus-humoros regények egész sorát ontotta, hősei (*Fülig Jimmy, Csülök, Tuskó Hopkins, Troppauer Hümér, a nagy Levin, Senki Alfonz, Pizkos Fred*) pedig legendássá váltak, a regények egyes mondatai, *poénjai* szállóigévé lettek. A főként Franciaországban és Afrikában – az idegenlégióban – játszódó kalandregények gazdag humora, nyelvi leleményei, szuggesztív formakincse ma is népszerűvé teszik a szerzőt és műveit. Nyilván sokat merített vándoréveinek, csavargásának élményeiből is, ugyanakkor művein éppúgy érezhető Karinthy Frigyes hatása, mint a pesti „flaszterhumor”, az *utcai folklór*, a *pesti vicc* és az *abszurd humor* hatása. Laza szerkezetű, olykor elnagyolt felépítésű regényei strukturális, formai hiányosságaik ellenére élvezetes olvasmányok. E hiányosságokért bőségesen kárpótolják az olvasót az újabb és újabb meglepetések, meghökkentő fordulatok s főként a szójátékok, a nyelvi humor.

Rejtő műveinek gyökerei az európai irodalom nagy jelentőségű alkotásai. Tulajdonképpen modern *pikareszkek* (utaztató regény, kalandregény) ezek a történetek, s az alvilági, félalvilági hősök (bukott arisztokraták, félreismert „zsenik”, munkások, kétes üzelmeket folytató „üzletemberek”, csalódott, kiábrándult szerelmesek, deklasszáldott polgárok) egy mesebeliségük ellenére is való világot képviselnek: a társadalomnak azt a rétegét, melyről maga a „társadalom” szinte nem is akar tudomást venni. Olyan művekkel kapcsolhatók össze Rejtő regényei, mint Cervantes *Don Quijotéja*, Voltaire *Candide*-ja vagy Dumas kalandregényei, de közvetlen a kapcsolata a szintén népszerű *detektívtörténetekkel*, *krimikkel* is.

Ponyvaregények Rejtő művei, de e műfaj „klasszikus” darabjai, s bizonyos értelemben magának a műfajnak is *paródiái*. A ponyvairodalom szerzőinek általában a feledés a sorsuk, Rejtő azonban újra és újra reneszánszát éli. Nemcsak szövegei tűnnek maradandónak: az 1960-as, 70-es években újjászülettek művei egy másik műfajban, a *comics*ban, a *képregény*ben is (folytatásokban jelentek meg a *Füles rejtvényújság*ban), s a Korcsmáros Pál grafikus által készített rajzfigurák is híressé váltak. Egyes regényeit meg is filmesítették (pl. *Vesztetzár a Grand Hotelben*), legutóbb *A három testőr Afrikában* című művéből készült film. De újjászülett Rejtő művészete a kortárs magyar költészet egyik fiatal alakjának, Orbán János Dénes erdélyi költőnek verseiben is. A szerző első kötetében külön versciklust alkotnak a *Hümériádák*, vagyis *Troppauer Hümér* („alanyi költő”) versei. A költő játéka a címmel (a Hümériádák szó az ókor nagy költőjének, Homérosznak a követőire – Homériádák – is utal) egyszerre jelenti saját költészetének „gyökereit”, szerepjátékot (hisz maga írja Troppauer verseit) s egyszerre tiszteletet az író iránt. Mindezek a tények azt mutatják, hogy Rejtő művészete több mint ponyvairodalom, illetve arra készíti az irodalommal foglalkozókat, hogy átértékeljék, finomítsák a ponyvairodalommal szembeni hagyományos előítéleteket. Rejtő Jenő műveit kézbe véve az olvasó könnyed szórakozásra, önfeledt nevetésre számíthat. Rejtő humora, ötletei azonban inspirációt is jelentenek, képzeletgazdagsága, fantáziája, színes karakterei, érdekes környezetrajzai különös, egyedi, csak rá jellemző atmoszférát eredményeznek, melynek értéke vitathatatlan.

Az író élete a negyvenes évek elején gyökeresen megváltozott. A zsidótörvények őt is sújtották, később, a világháború alatt többször behívták munkaszolgálatra, majd az orosz frontra került 1942-ben. A Szovjetunióban halt meg 1943. január elsején. Életrajza végén álljon itt a magának írt sírverse, mely épp annyira kifejezi a szerző örök tréfálkozó kedvét, mint amennyire kifejezi azt is, hogy mint minden *clown* (bohóc), minden nagy nevetető, Rejtő Jenő is mennyire komolyan vette mindazt, amit úgy neveznek, művészet:

Sír (a) felirat

*Ki itt nyugtalankodik csendesen,
Író volt, és elköltözött az élők sorába,
Halt harminchat évig, élt néhány napot,
S ha gondolkozott, csak álmodott
Néhány lapot. S mikor kinevették:
Azt hitte, hogy kacagtatott.
Most itt fekszik e nehéz
Temetői hant alatt,
Zöld koponyáján kiüt a csira
És azt álmodja, hogy él.
Szegény. Béke hangjaira!
Ámen.*

(Rejtő Jenő)

Néhány fontosabb művének címe: *A pokol zsoldosai* (1936), *Menni vagy meghalni* (1937), *Csontbrigád* (1938), *Az elveszett cirkáló* (1938), *Piszkos Fred, a kapitány* (1940), *A Láthatatlan Légió* (1939), *A tizen-négy karátos autó* (1940), *Az előretolt helyőrség* (1939), *Az elátkozott part* (1938). „Komolyabb írásai” *Az utolsó szó jogán* címmel jelentek meg (1967). Kabaréinak, egyfelvonásosainak szövegét 1988-ban adták ki *Tévedésből jelentik* címmel. *Összegyűjtött művei* 1995–96-ban jelentek meg.

3. SZERB ANTAL: A PENDRAGON LEGENDA

(2 + 3 óra) – választható modul

A következő órákon Szerb Antal A Pendragon legenda című regényével fogunk foglalkozni. Arra próbálunk rájönni, hogy mennyiben „ponyva” ez a mű. Megnézzük, milyen állatok is jól ismert művekkel, műfajokkal tart rokonságot; megvizsgáljuk, hogyan keveredik benne a valószerű és a valószerűtlen.

RÁHANGOLÓDÁS

0. lépés: 1. feladat

T/1.

36. oldal

10 PERC

Figyelmeztessük a tanulókat, hogy közeledik a saját mű megmutatásának ideje! Egyelőre elég, ha olvasnak.

Legenda, a cím

Tanári instrukciók

Az első fázisban a tanulók önállóan dolgoznak a fürtábrán, majd 2-3 perc után következnek a megbeszélés és rendszerezés! A tanulók feladata, hogy asszociációikat kapcsolják a *legenda* szóhoz. A beszélgetés során alakítsuk át az asszociatív fürtábrát hierarchikussá! Beszéljük meg, hogy mi vezetett, vezethetett a szó jelentésének bővüléséhez, miként élnek nyelvünkben ma e különböző jelentéstartalmak! Beszéljük meg azt is, hogy Szerb Antal vajon milyen jelentésében használja a szót regényében! A beszélgetéshez felhasználhatjuk az értelmező szótár szócikkét is.

LEGENDA: 1. (*irodt, vall*) Vallási tárgyú, kül. vmely szent életéről szóló csodás történet, ill. ennek műfaja. 2. (*vál*) Jelentős személy(ek) nagy tetteit (kiszínezve) elbeszélő mű v. szóbeli hagyomány. *Legendák hőse*. 3. Mendemonda, szóbeszéd. *Ez csak legenda*. 4. (*tud/elav*) Jelmagyarázat./Pecset körirata (lat) [Magyar értelmező kéziszótár]

Kiemelt készségek, képességek: asszociációs képesség, rendszerező képesség

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka, frontális munka

Módszerek, eljárások: fürtábra (önállóan), hierarchikus fürtábra (közösen), irányított beszélgetés

1. Készíts fürtábrát a *legenda* szóval kapcsolatban!

Keress az eszedbe jutott szavak közt kapcsolatokat, összefüggéseket!

Melyik jelentésben használja Szerb Antal regénye címében a szót?

0. lépés: 2. feladat

Artúr király udvarában – Asaph Pendragon és az alkímia

T/2.

36. oldal

3 + 5 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja a tanulóknak a témához lazábban-szorosabban kötődő ismereteinek „feltérképezése”, egyrészt az *Artúr-mondáról* (szent Grál, a kerekasztal lovagjai, Merlin stb.), másrészt a *templomos lovagokról, rózsakeresztesekről*, illetve az *alkímiáról*. Számtalan könyv, film született, melyet ismerhetnek és szerethetnek a diákok (pl. *Indiana Jones, Gyalog-galopp, Excalibur, A Da Vinci-kód, Az alkimista* stb.), s amelyek kapcsolódnak a témához. Lehetnek ismereteik az ezotériáról is, hisz divatos, népszerű téma, csakúgy mint a szellemidézés stb. Nem cél az Artúr-monda ismertetése, de ha a tanulóknak nincs ismeretük a témáról, akkor néhány mondatot szenteljünk a kérdésnek, azért, hogy némi fogódzót adjunk számukra. Érdemes hangsúlyozni, hogy Artúr nem történelmi, hanem mitológiai személyiség, s a hozzá kapcsolódó történetekben a görög–római mítoszok világa és a korai kereszténység mitikus világa keveredik a kelta, gael mítoszokkal.

Kiemelt készségek, képességek: ismeretek felidézése

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka, frontális munka

Módszerek, eljárások: gyűjtés, felidézés, irányított beszélgetés, tanári kérdések, instrukciók

Kiegészítés (tanári segédanyag):

- Az angol historiákban, korai történeti munkákban, pl. Geoffrey of Monmouth (Bishop of St. Asaph (!), ~ szent Asaph püspöke) *Historia Regum Britaniae* című művében szerepel egy bizonyos *Uther Pendragon* („Chief Dragon”, „Great Dragon”, vagyis ~ Fő-Sárkány vagy a Nagy Sárkány), aki nem más, mint a legendás Artúr király apja. Uther *Merlin* segítségével félrevezette Cornwall hercegének feleségét, *Igernát*. Uthert *Merlin* Cornwall hercegévé varázsolta, így az asszony azt hitte, férje közeledik hozzá. Ebből a nászból született Artúr. (A történet Zeus és Amphitryon történetét idézi, l. Héraklész mítosza.)
- Alkímia: kémiához közeli áltudomány, elsősorban az aranykészítés és a halhatatlanság kutatásának „tudománya”.
- Rózsakereszt, rózsakeresztesek: Christianus Rosacruz (Rosencrutz) a *Fama Fraternitatis* szerint 1388-ban született Németországban. Tanulmányai végeztével a Szentföldre zarándokolt. Eljutott az arab bölcsek titkos városába, Damcarba, és itt beavatták a természet titkaiba. Hazatérése után az volt a szándéka, hogy kora egész tudományosságát megreformálja. Megalapította a Szentlélek Házát hét társával – ez volt a Rózsakeresztesek (Rózsakereszt lovagjai) első társasága. Társai minden titkos tudás birtokában voltak, az övék volt a *bölcsek köve*, mellyel az ásványokat arannyá lehet változtatni. Rosencrutz százhat éves korában halt meg. 1614-ben, mikor átalakításokat végeztek a Szentlélek Házában, egy ajtóra bukkantak, melyen ez állt: „Post CXX Annos Paterbo” (Százhusz év múlva megnyílok). Épp 120 évvel Rosacruz halála után. Ezután terjesztették el, hogy ott találták a sírját, illetve hogy feltámadt.

- Robert Fludd: a XVI–XVII. században élt nagyhírű londoni orvos és alkimista, Paracelsus (híres svájci orvos és alkimista) tanítványa és követője.
- Lenglet d Fresnoy: XVIII. századi francia tudós, az Enciklopédia egyik szerzője. 1760-ban jelent meg írása az alkímia történetéről. A fantasyirodalom kedvelői is találkozhattak nevével.

2. Artúr király és az alkímia

Idézz fel emlékeidből néhány olyan alkotást (regény, monda, film, rajzfilm), melyről úgy tudod, hogy kapcsolódik a híres Artúr-mondához, a templomos lovagokhoz, a rózsakeresztesekhez vagy az alkímiához!

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 3. feladat

T/3.

36. oldal

10 + 10 PERC

Tanári instrukciók

A lépés célja, hogy a tanulócsoportok meghatározott terjedelmű szövegbe (10 mondat, legfeljebb egy A/4-es oldal) sűrítsék a történetet. Célunk arra készíteni a diákokat, hogy próbálják meg a regény lényeges mozzanatait kiemelni, elkülöníteni a kevésbé lényegesektől. A megoldásokat a csoportok szószólóinak fel kell olvasniuk, ezt kövesse egy rövid beszélgetés, vita, hogy milyenek lettek a többiek megoldásai, melyik csoport mit tartott lényegesnek, mely csoportok feledkeztek meg meghatározó eseményről, fordulatról, történetmozzanatról. Segítségképpen szerepeljen itt egy minta, melyet (az idegen szavak magyarázatával kiegészítve) a tanár a vita végén felolvashat.

Kiemelt készségek, képességek: lényegkiemelés, kreativitás

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: csoportmunka (4-6 fős heterogén csoportok: ha van olyan diák, aki még nem olvasta a regényt, akkor természetesen olyan csoportokat hozunk létre, hogy minden csoportba kerüljenek olyan tanulók, akik ismerik a teljes művet)

Módszerek, eljárások: szövegalkotás közösen, sűrtítés

3. Sűrtítés

Foglaljátok össze a regény cselekményét 10 mondatban, de legfeljebb egy oldal terjedelemben! Törekedjete arra, hogy összefoglalótok alapján egy a történetet nem ismerő ember is képet kaphasson a regényről, az felkeltse érdeklődését!

Sűrtímenyetek tartalmazzon megállapításokat a regény műfajáról, a szereplőkről, a lényeges eseményekről és a hősről!

Célszerű, ha először vázlatpontokban foglaljátok össze gondolataitokat. Kész megoldásokat olvassátok fel!

Figyeljétek a többi csoport megoldását, s a vita során értékeljétek a többiek munkáját!

LEHETSÉGES MEGOLDÁS (INTERNETES SZÖVEG):

Szerb Antal: *A Pendragon legenda*

1. Az író a kalandregényt és a kultúrhistóriát ötvözi, és felvázolja saját portréját is. A tudós *Earl of Gwynedd* – ősi walesi arisztokratacsalád sarja – a lét titkának föltárásához megidézi a túlvilági hatalmat, okkultista módszerekkel életre kelti *Asaph Pendragont*, a hatodik Earl őst, aki második földi létében is igazságot tesz.
2. Elűzi a kései unokákra leselkedő sötét árnyakat, legyőzi a technokrata manipulátort, a bűnöző *Morvint* és cinkosát, az özvegy darkladyt, *Eileen St. Claire-t*, akik az earl óriási vagyonát próbálják megszerezni.
3. Megmenti a filosz *Bátky János* életét, aki Vergiliusunk a titokzatos walesi démonokkal, tündérekkel, megszállott prófétákkal teli világban, az Earl felbecsülhetetlen értékű könyvtárában.
4. A cselekmény légius könnyedségét fokozzák az idillek (*Bátky és Cynthia* romantikus szerelme, *Bátky* kalandja *Eileen Mrs. Roscoe-val*).
5. A könnyedség ellensúlyozza azt a tényt, hogy Szerb Antal ebben a művében is hatalmas kultúrhistóriai anyaggal dolgozik: a Rózsakereszt-legenda, *Fludd* metafizikája szerepel itt együtt fantasztikus csodaszörnyekkel.
6. Az élet titkát kutató miszticista nemesúr, a tudós *Bátky*, a literary gentleman *Osborne*, a széplélek *Cynthia* áll szemben a huszadik század konkrét, apokaliptikus erőivel.
7. A walesi táj legendáiból feléledt szellemek nem hagyják cserben a humanista kultúra híveit: *Lene Kretschschel* szövetkezve legyőzik a gépesített mammont. Szerb Antal egyedülállóan izgalmas „szellemi kalandregénye” minden olvasónak igazán tartalmas időtöltést kínál.

3. lépés: 4. feladat

Az elbeszélő és műve

T/4.

36. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók: Hagyjunk néhány percet gondolkodásra! Közösén elég az e) választ megbeszélni és rögzíteni.

Kiemelt készségek, képességek: rálátás egy műegészre, az elbeszélői hatásra

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: csoportos (előző csoportok), majd frontális

Módszerek, eljárások: csoportos feladatmegoldás közös megbeszéléssel

4. Született Budapesten, és rövid idő múlva Bátky János lett a neve

- Ki a regény elbeszélője?
- Mi következik ebből a történet megismerését illetően? Mely regények élnek hasonló megoldással?
- Van másik elbeszélő is a műben. Ki ő, mi a szerepe?
- Milyennek láttatja magát az elbeszélő?
- Mi a kapcsolat az elbeszélő-főszereplő önismerete és a regény cselekményének egésze között?

MEGOLDÁSOK:

- Bátky maga.
- Csak annyit ismerünk a történetből, amennyit ő maga. Ilyen pl. a Rejtő-regény, a diákok által szívesen olvasott naplóregények (Bridget Jones, Neveletlen hercegnő naplója).
- A memoárfő. Tőle értesülünk a misztikus szárból sok mindenről; azzal, hogy idézetként (Bátky olvasmányaként) szerepel, hitelesíti a fantasztikumot, miközben a forrás valóban hiteles. Rövid elbeszélői szövegük más szereplőknek is van (pl. Fred Walker vagy Cynthia), de ezeknek nincs különösebb szerepük – ennyi „külső” elbeszélés szinte elengedhetetlen E/1. elbeszélő esetén.
- Esetlen, jellegzetes (szemüveges) bölcsész, a nőkkel félénk, de hódító; a hihetetlen kalandok során egyre bátrabb, noha ez a maga számára is meglepő; a kalandok során alapvetően nem változik; nagy műveltségű, érdeklődő, de élhetetlen tudós, aki maga is haszontalannak ítéli tudását – illetve sajátos hasznot húz belőle (pl. Cynthia elcsábításakor).
- Öniróniája ironikussá teszi az egész, amúgy komikumban is bővelkedő történetet. Önmagától való távolságtartása biztosítja a distanciát a történettől is.

4. lépés: 5. feladat

Levelek

T/5.

37. oldal

Tanári instrukciók

A feladat ún. *átképzeléses fogalmazás*. A lépés célja, hogy arra készítsük a diákokat, hogy felidézzék, visszakерessék az olvasmány egyes részeit, s ez alapján alkossanak meg egy olyan szöveget, melynek létezéséről tudunk, de nem szerepel a regényben, bár annak akár része is lehetne. Kíváncsiak vagyunk arra, hogy a tanulók mennyire képesek behelyezkedni a szereplők világába, tudnak-e arra koncentrálni, hogy milyen tudással, ismerettel rendelkezik az adott szereplő az eseményekről, s mennyire „illeszkedik” az írás stílusa az adott figurához. Ne feledkezzenek meg a levél formai jegyeiről sem!

Idegen nyelvi órákon talán már találkoztak a diákok avval, hogy szószámban kapják meg a terjedelmet. Ha így van, ha nem, biztassuk őket, hogy tényleg számolják meg a szavakat, s próbáljanak nem több mint 10%-kal eltérni!

A leveleket feltétlenül be kell szedni és értékelni.

Kiemelt készségek, képességek: lényegkiemelés, kreativitás, szövegértelmezés, szövegalkotás

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka (házi feladat)

Módszerek, eljárások: önálló szövegalkotás meghatározott műfajban és meghatározott (szereplői) nézőpontból

5. Levélírás

Válassz egyet az alábbi négy lehetőség közül!

- Bátky János* többször is nosztalgikusan emlékezik meg szülőházjáról, de nem sokat tudunk meg itthoni viszonyairól, kapcsolatairól.
Írj egy körülbelül 100 szavas levelet, melyben *Bátky* beszámol egy magyarországi barátjának, kollégájának az *Earl*lel való megismerkedéséről s arról, hogy meghívta kastélyának könyvtárába kutatni!
A levél keltezése az elutazás előtti nap legyen! Vedd figyelembe, hogy mi történt eddig *Bátky*val, mit tud, kivel találkozott, s mi az, amit ebből egy itthoni (tehát a helyzetet, körülményeket nem ismerő) emberrel meg lehet osztani!
- A regény „sötét erői” (*dr. Morvin, Eileen St. Claire, Maloney*), akik az *Earl* életére törnek, mindenről informálódnak, ami a kastélyban történik.
Szegény *Cynthia* az „áruló”, aki többször említi *Bátky*nak titokzatos „asszony barátnőjét”. Kiderül, hogy több levelet is küld *Eileen*nek, melyben beszámol az eseményekről. Írd meg azt a körülbelül 100 szavas levelet, melyet *Maloney* halála után küldhetett neki *Cynthia*!
Vedd figyelembe, hogy mit tudunk a két nő viszonyáról, mit tud *Cynthia Maloney* halálának körülményeiről, s hogy *Cynthia* egy „széplélek”, aki valószínűleg szerelmes *Bátky János*ba!
- A történet egyik színes alakja *Lene Kretzsch*, az elbeszélő-főhős barátja, akinek nagy szerepe van *Bátky* megmenekülésében is.
Írj egy körülbelül 100 szavas levelet *Lene* nevében a közben már Magyarországra visszatért *Bátky*nak, három hónappal az események után!
Ne feledd *Lene* viselkedését, stílusát, s hogy az is kiderült róla, hogy *Osborne* „megtetszett neki”!
- Írj egy körülbelül 100 szavas levelet *Osborne* nevében *Bátky János*nak, fél évvel a történetek után!
Idézd fel, hogy *Osborne* milyen különös jellemű szereplő (pl. a nőkhöz, a sörhöz, a legendához való viszonya), s milyen kapcsolatban állt *Bátky*val!

5. lépés: 6. feladat

Pendragon-totó

T/6.

37. oldal

Választható feladat

10 + 5 PERC

Tanári instrukciók

A játékos vetélkedő célja, hogy felmérjük, a tanulók mennyire emlékeznek a regény eseményeire, fordulataira, lényeges és kevésbé lényeges (de érdekes) epizódjaira, mozzanataira, alakjaira. A „ver-

seny” nyilván kellő motivációt jelent ahhoz, hogy a diákok igyekezzenek mozgósítani emlékeiket, tudásukat a regényről. Hat csoportot hozunk létre! Minden csoport találja ki a saját nevét, melynek kötődnie kell a regényhez (eseményhez, szereplőhöz)!

Az állítások igazak vagy hamisak, a csoportok feladata ennek eldöntése s a megfelelő szó beírása az állítás mellé. A feladatlap nem szerepel a tanulói oldalon (hogy ne oldhassák meg előre), előtte sokszorosítani kell vagy fölolvasni. A csoportok létszámát a tanulói létszám határozza meg. A megoldásra 10 percet kapnak a csoportok, s mivel „verseny”, ezért szigorúan tartjuk be az időkorlátot! A végén közöljük a helyes megoldásokat. Ha van mód és lehetőség, jutalmazzuk a legjobb csapatokat, de ne osztályzattal!

Egy másik változat: A csoportok maguk írják a kérdéseket, s a többieknek kell válaszolni. Így már nemcsak a válaszok, hanem a kérdések is versenyre képezhetnek. Tűzzünk ki díjakat!

Kiemelt képességek, készségek: lényegkiemelés, szövegismeret; ismeretek, tudás mozgósítása

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: csoportmunka (heterogén csoportokban)

Módszerek, eljárások: játékos vetélkedő

6. Pendragon-totó

Alkossatok csoportokat! Minden csoport találjon ki egy olyan nevet, amely kötődik, kapcsolódik a regényhez.

Csak annyit kell megállapítanotok, hogy a kapott vagy hallott állítások igazak vagy hamisak-e!

	CSOPORT NEVE:	
	ÁLLÍTÁS	IGAZ – HAMIS
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		
13.		
+		
1		

MEGOLDÁS:

	ÁLLÍTÁS	IGAZ – HAMIS
1.	Az Earl axonometriákkal kísérletezik laboratóriumában.	Hamis
2.	A regény elbeszélője Angliában dolgozó magyar tudós.	Igaz
3.	Maloney gyilkosa Osborne.	Hamis
4.	Asaph Pendragon híres orvos volt.	Hamis
5.	Eileen St. Claire Earl of Gwynedd felesége volt.	Hamis
6.	A regény 1933-ban játszódik.	Igaz
7.	Bátky János a British Museum könyvtárában ismerkedik meg Maloneyvel.	Igaz
8.	A Pendragonok jelmondata: Hiszek a testnek feltámadásában.	Igaz
9.	Bátky János három évvel a regény eseményei előtt már találkozott Eileen St. Claire-rel.	Igaz
10.	Bátky János nem dohányzik.	Hamis
11.	Bátky János az Earl könyvtárában lefordítja Cynthiának a rózsakeresztesek egyik alapművének, a Fama Fraternitatisnak egy részletét.	Igaz
12.	Lene Kretsch nem szereti a sört.	Hamis
13.	Bátky János idézi Ady Endre egyik versét.	Igaz
+1	A regényben szerepel Lenglet de Fresnoy alkímiáról szóló művének egy részlete, Bátky János fordításában.	Igaz

6. lépés: 7–9. feladat

T/7–9. 39. oldal

15 PERC

Választható lépés

Rózsakeresztesek és axolotlok

Otthoni munka és 15 perc az órán

Tanári instrukciók

A házi feladatot differenciáltan adjuk. Egy (esetleg két) diákot megkérünk arra, hogy a javasolt szövegek alapján készüljenek föl egy legfeljebb 5 perces kiselőadásra a rózsakeresztesekről. Erre a feladatra egy-két érdeklődő, tehetségesebb diákot válasszunk (a szövegek nehézsége miatt), aki olvasta a regényt is! Feladatuk az, hogy röviden ismertessék a rózsakeresztesek legendáját, s vessék össze a regényben megjelenő rózsakeresztes motívumokkal.

Néhány tanulót arra kérünk, hogy az internetről, szótárakból gyűjtsenek információkat, képeket az *axolotl* nevű lényekről, s tartsanak egy néhány perces kiselőadást a következő órán ezekről a különleges állatokról, illetve arról, hogy az Earl vajon miért épp ezekkel az állatokkal folytatja különös kísérleteit.

A többieket (vagy néhány tehetségesen rajzoló tanulót) arra kérjük, hogy a regény idevágó részlete alapján készítsenek rajzokat, festményeket az axolotlokról. Mielőtt a kiselőadásokra sor kerül, állítsuk ki a képeket!

A kiselőadások, bemutatók során a hallgatóságot figyelmes jegyzetelésre buzdítsuk, illetve arra, hogy bátran kérdezzenek, ha valamit nem értenek! A kiselőadás után rövid beszélgetés során tisztázzuk, hogy a regényben mi a szerepe a témának.

Javasolt szakirodalom:

Szerb Antal: *A rózsakeresztesek*

(A varázsló eltöri pálcáját, Magvető, Budapest, 1969)

Eckhardt Sándor: *Magyar rózsakeresztesek*

(Minerva, I. évfolyam, 1922. 208–223. oldal)

(Mindkét szöveg megtalálható a világhálón; onnan letöltve a tanár meg is rövidítheti a kiselőadást tartó diák számára.)

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, értelmezés, lényegkiemelés, összefüggések felismerése, kreativitás, figyelmes jegyzetelés

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka (házi feladat) és órai kiselőadás, prezentáció

Módszerek, eljárások: önálló szövegalkotás, grafika, rajz készítése, gyűjtőmunka

7. Az axolotl

Gyűjts adatokat az *axolotl* nevű élőlényekről vagy a regényből megismertek (illetve saját elképzeléseid alapján) készítsd el egy axolotl rajzát!

Axolotl:

(indián szó) A mexikói tavak farkos kétéltű, gőteféle gerincese. Gyíkszerű testalkata mellett jellegzetessége a különleges, fodrozott kopolyú. A kifejlett állatok bizonyos körülmények között elvesztik kopolyúikat, ekkor a tüdejükkal lélegeznek. Az árnyékos, homályos helyeket kedveli. Különleges tulajdonsága, hogy már lárva alakban is képes a szaporodásra. Ritkán éri el a kifejlett állapotot. Másik különlegessége a nagy mértékű regenerációs képessége. Elveszett végtagjait képes néhány hét alatt újranoveszteni.

Az interneten bőséges képanyag található róla.

8. A rózsakeresztesek

Hallgassátok figyelmesen a rózsakeresztesekről szóló kiselőadást! A kiselőadásról készíttetek vázlatot, jegyzetet!

9. Az axolotl

Hallgassátok meg figyelmesen az axolotlról szóló kiselőadást! A kiselőadásról készíttetek vázlatot, jegyzetet!

7. lépés: 10. feladat

A regény hangnemei

T/10.

40. oldal

20 PERC

vagy házi feladat

Tanári instrukciók: Cél a kevert hangnem (összefüggésben a kevert műfajjal) azonosítása.

Kiemelt képességek, készségek: szöveg hangnemeinek azonosítása és megszólaltatása

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: korábbi heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: szövegrészek keresése adott szempont alapján, hangos olvasás

10. A regény hangjai és műfajai

A regény nem egyféle hangon szól, hisz az egyes szám első személyű főszereplő-elbeszélő sem egyetlen hangulatban éli meg az eseményeket.

- a) Keressetek legalább három olyan szövegrészt, amelyben jól látszik a komikus és szomorú, fennkölt és közönséges, komoly és komolytalan, bús és vidám együttes megjelenése! Válasszatok ki egyet, és készüljete föl annak a szövegrésznek a hangos fölolvására, amellyel jelezni tudjátok a hangulati sokféleséget!
- b) A regény tág műfaján belül minek neveznétek ezt a regényt? Soroljatok több lehetőséget, és gondolkodjatok azon is, milyen kapcsolatban áll ez a hangnemek sokaságával!

MEGOLDÁS

- a) Rengeteg rész található.

Ha egy csoport elakad, segítsünk azzal, hogy utalunk egyes részekre: pl. Bátky első csókja Cynthiával (explicit szentimentalizmus és logarléc), Lene és Osborne fölbukkanásának komikuma Bátky szorongatott helyzetében, Lene és Osborne együttlétei, ízlésbeli eltérésük Bátky megítélésében stb.

- b) krimi, fantasztikus regény, meseregény, (kultúr)történeti regény, ismeretterjesztő regény, szerelmes regény

8. lépés: 11–14. feladat

Valóság és fikció

T/11–14.

40. oldal

5 + 10 + 5 +
5 PERC

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály

Kiemelt képességek, készségek: valóság és fikció szétszalazásának igénye

Munkaformák: korábbi heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: csoportos feladatmegoldás, ha szükséges, frontális megbeszéléssel

11. Igazi vagy kitalált?

Gyűjtetek 5 perc alatt minél több olyan eseményt, szereplőt, helyszínt a regényből, amiről biztosan tudjátok, hogy valós, illetve hogy a fantázia terméke! Jelöljétek azt is, amiben bizonytalanok vagytok, vagy amiben nem értetek egyet, hogy hová is kerüljön!

	Létezik	Kitalált	Nem tudjuk
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			

LEHETSÉGES MEGOLDÁS

	Létezik	Kitalált	Nem tudjuk
1.	British Museum	az áldozati ablaktalan kalyiba	
2.	walesi táj	Bátky, az Earl stb. (minden szereplő)	
3.	rózsakeresztesek	a feltámadt Asaph Pendragon	
4.	Aldous és Julian Huxley		
5.	Lenglet de Fresnoy		
6.	Casanova		
7.			walesi babonák
8.	egy Pendragon nevű vár	Pendragon vára a regényben	
9.			

12. Mi következik ebből?

Beszélgétek meg a fenti feladatot (tanárotok segít egyes vitás kérdések eldöntésében), és próbáljátok megfogalmazni, miért érdekes a valóságosnak, a hitelesnek, igaznak és a kitalálnak ez a keveréke! Segítségül idézettek emlékezetetekbe olyan könyveket, filmeket, amelyek szintén hasonló vegyítés-sel élnek!

MEGOLDÁS

Szerb a kulturális ismeretterjesztésnek is hódol ezzel a regényével. Széles körű (Bátkyéhoz hasonló) ismereteit megosztva formálja a krimiszerű történetet. Ilyenek a Dan Brown-regények, ilyenek a hollywoodi történelmi filmek (pl. *Trója*, *Ben Hur*, *Gladiátor*, *Titanic*), de a *Vészhelyzet* vagy más sikeres kórházifilmregények is abban a tekintetben, hogy egy olyan világot mutatnak be majdnem hitelesen, amely az átlagos hétköznapi ember elől zárva van, illetve titokzatosnak látszik, holott csak nem ismerjük.

A Pendragon legenda nyelvi igényességével, humorával, gondosan megrajzolt figuráival emelkedik ki közülük.

T/13.

41. oldal

Választható feladat

13. A film

A regényből film is készült 1974-ben, Révész György rendezésében, a legendás Latinovits Zoltán főszereplésével. A regényt egyébként híven követő film kerettörténetbe helyezi az eseményeket. Az első jelenetben Bátky János elalszik a British Museum könyvtárában egy könyv fölött, az utolsóban pedig felébred ugyanott.

Mit szólnak ehhez a megoldáshoz? Mi változik meg ettől?

MEGOLDÁS

Egyértelműsíti a fantázia szerepét az álomkerettel, s így éppen attól foszt meg, ami a regényben a legmegkapóbb: a bizonytalansággal való játéktól.

SZERB ANTAL

Élete, pályája

Szerb Antal 1901-ben született Budapesten, zsidó polgári családban. A szülői házból hozta magával a művészetek és tudományok tiszteletét. A pesti piarista gimnázium elvégzése után a bölcsészettudományi karon magyar–német–angol szakos tanári diplomát szerzett. Az egyetemi évek alatt ismerkedett meg a további életében is meghatározó művésztársakkal, tudósokkal (Halász Gábor, Sárközi György, Szabó Lőrinc, Kerényi Károly), de nagy hatással voltak rá piarista tanárai is. Választott „mestere” Babits Mihály volt. Egyetemi társaival, barátaival hozták létre a „Barabások” irodalmi kört.

Az egyetem elvégzése után tanított, illetve hosszabb utazásokat tett Európában (Olaszország, Franciaország, Anglia). 1932-ben elnyerte az *Erdélyi Helikon* magyar irodalomtörténet megírására kiírt pályázatát, s az 1934-ben megjelent *Magyar irodalomtörténet* egyszerűen ismertté tette nevét. Irodalmi társaságok tagja, később vezetője lett (1933-tól a Magyar Irodalomtudományi Társaság elnöke). Kétszer, 1935-ben és 1937-ben kapott *Baumgarten-díjat* (a két világháború közötti időszak egyik legjelentősebb irodalmi elismerése). A Radnóti Miklós életében is meghatározó tudós-költő-teológus, Sík Sándor és másik kedves tanára, Zolnai Béla támogatásával a szegedi egyetemre került 1937-ben. 1938-ban kötött házasságot. A harmincas évek végétől gyakran szerepelt a rádióban, számtalan előadást tartott, de munkatársa volt a *Nyugatnak*, az *Ezüstkornak* s más irodalmi lapoknak is. Életének, pályájának meghatározója volt a korabeli magyar szellemi és irodalmi élet néhány alakja (a már említettekén kívül például Weöres Sándor) és a korabeli német filozófia is.

1941-ben jelent meg *A világirodalom története* című hatalmas vállalkozása, melyet máig használnak az irodalmat szerető olvasók. Fontos műve még a *Hétköznapiak és csodák* című kötete (1936), amely a korabeli európai irodalom összefoglalása. A világirodalom mellett mindvégig foglalkozott a kortárs magyar irodalommal is, számos *kritikát*, bírálatot, recenziót írt, pl. Kassák Lajos, Sárközi György, Rónay György, Örkény István műveiről.

Az 1930-as évek azonban nemcsak tudományos munkák írását jelentették az író életében. Már az 1920-as években írt kisebb *elbeszéléseket*, *novellákat*, *verseket*. A költészethez való vonzódásának bizonyítéka a ma is népszerű *Száz vers* című, száz külföldi vers magyar és eredeti nyelvű összeállítása is (1944). 1932-ben jelent meg első *kisregénye* (*Cynthya*), majd sorra jelentek meg esszéi és *regényei*, *hosszú elbeszélései*: *Madelon, az eb* (1934), *A Pendragon legenda* (1934), *Szerelem a palackban* (1935), *Budapesti kalauz Marslakók számára* (1935), *Utazás és holdvilág* (1937), *A királyné nyaklánc* (1941) – regények, kisregények. Pályakezdő műveit a történeti érdeklődés és a mesék, népmesék világa jellemzi, később a történelmi érdeklődés háttérbe szorulásával egyre inkább a „mítoszok”, „legendák”, a *misztikum* felé fordul az író figyelme. Szerb regényei különös ötvözetek. Egyszerre jellemzi őket a magas kultúra igényessége, a történeti, kultúrtörténeti érdeklődés, a lenyűgöző tájékozottság és műveltség, a szépirodalmi hagyományok követése és a könnyedség, a játékoság, a divatos műfajok (detektívtörténet, kísértethistória), a ponyvairodalom hatása. Egyes műveire az esszéisztikus elemek is jellemzőek.

Mintha a szerző tudatosan törekedne arra, hogy művei e határterületen maradjanak, mintha szándékosan törekedne arra, hogy alkotásai ne válhassanak a „magas irodalom” részévé. Egyfajta kihívás ez, *frivolitás* (kétértelműség, tiszteletlenség, sértés). A *Pendragon legenda* főszereplője egy szerelmével folytatott párbeszéd során ezzel a szóval határozza meg, jellemzi önmagát: „– *Én neofrivól vagyok. – Miben különbözik ez a régi frivolitástól? – Főképpen abban, hogy előtte van a »neo« szótag. Így izgalmasabb.*” Regényeit áthatják az önletrajzi mozzanatok, hőseiben, központi alakjaiban felismerhetők az alkotó portréjának körvonalai, az alkotó „személyes érintettsége, érdekelttsége” is. Ez az őszinteség, nyíltság, a távolságtartás hiánya esetenként sértheti, sérti a szépirodalmi konvenciókat (hagyományokat) s az „érzékenyebb” olvasókat. Megjegyzendő, hogy tudósi, tudományos tevékenységére, tudományos műveire is jellemző ez. Mindkét nagy irodalomtörténeti munkája népszerűvé vált. Bár hasznos olvasmányok ma is (diákok, egyetemisták, tanárok számára), de az irodalomtudomány mindig fenntartásokkal fogadta e műveket, s hibájukként róta fel az egyéni szemléletmódot, a vállalt szerzői magánvéleményt és az egyéni-egyedi kategorizálást. Tudományos műveinek és regényeinek megítélésében, értékelésében mindig ott volt (van) a kettősség. Miközben elismerik a szerző tehetségét, kiváló képességeit, tudását, aközben mindig hozzáfűződnék e véleményekhez a kritikus, bíráló, elítélő vélemények is. Ezért nem vált a két irodalomtörténet sosem tankönyvvé, s ezért nem kerültek be Szerb művei (általában) az iskolai tankönyvekbe, tananyagba.

Pedig az *Utas és holdvilág* című regénye nemzedékek kultuszkönyve volt évtizedeken keresztül. Az *Ulpus-ház*, *Ulpus testvérek*, *Szeptetneki János*, *Ervin* és *Mihály* történetének misztikuma, érzelmi telítettsége, szenvedélyessége, a történet magas hőfokú feszültsége, izgalmassága ma is lebilincselő olvasmánnyá teszik ezt a művet. De talán épp a felsorolt jelzők is érzékeltetik, hogy a mű fő sajátosságait csak az erőteljes, túlzónak tűnő szavak fejezik ki. Talán épp ezek a sajátosságok eredményezték a regény ellentmondásos fogadtatását. Mint minden jelentős alkotás, az *Utas és holdvilág* is megosztotta, megosztja a közönséget. Számos ember számára jelenthette, jelentheti e regény elolvasása az önmagához, önmagára találás kulcsát. Mihály vándorlása, kalandozásai, ifjúságának keresése, múltjával való szembesülése, végső önmagára találása egyszerre teszik a regényt modern *pikareszkké*, *fejlődésregénnyé* is. Mihály, aki egyedi és különleges személyiség, mint minden ember, egyedisége, egyénisége ellenére is örök emberi problémák „megtestesítője”, s mint ilyen, irodalmi alak, híres hősök (*Odüsszeusz*, *Don Quijote*, *Candide*, *Hamlet*) újkori *alteregója* (hasonmása). A regény „őszintesége”, önelemző, pszichologizáló jellege, emocionális (érzelmi, hangulati) töltése nyilvánvalóan erősen hat az olvasókra, s készíti a befogadót markánsabb vélemény formálására. Ezért válhatott, válik kedvencünké vagy ezért utasítjuk el. Hogy mennyire „bent van” irodalmi, kulturális életünkben ez a regény, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy egy kortárs könyvkiadó neve Ulpus-ház, és a mű a 21. század elején külföldön is nagy sikereket mondhat magáénak.

Szerb Antal életét, pályáját, sok kortársához, barátjához hasonlóan, a II. világháború törte derékba. 1941 után zsidó származása miatt egyre kevesebb helyen tudta megjelentetni írásait, *Magyar irodalomtörténetét* 1942-ben betiltották. Először 1943-ban hívták be munkaszolgálatra, majd 1944 júniusában. Fertőrákosra, majd Balfra hurcolták. A nehéz fizikai munka, a testi-lelki megaláztatás tönkretette egészségét, megtörte amúgy sem erős fizikumát. 1945. január 27-én ölték meg Balfon, tömegsírba temették.

14. 1934

A *Pendragon legendát* Szerb Antal 1934-ben írta. Bár nem tudhatta, pontosan miféle borzalmak fogják érni őt és az egész világot, sejtette – ezt ebből a regényéből is tudhatjuk.

Milyen bizonyítékot találni arra, hogy a szerző féli és félti a világot, amiben él?

MEGOLDÁS

Egyfelől a mesébe, misztikumba, álomba menekülés is szolgálhat bizonyítékkal. Másfelől a világvégi hangulat, a haláltalan lovas halála (öngyilkossága) kétséget kizáróan rossz jel, még ha a regény vége a pozitív főszereplők szempontjából megnyugtató is.

9. lépés: 15–16. feladat

T/15–16.

44. oldal

15 PERC

Pendragon, A Da Vinci-kód, Vészhelyzet és a többiek

Választható

Tanári instrukciók

A modul elején, a 2. feladatban már kiderülhetett, milyen ismeretei vannak diákjainknak tematikusan. Feltehetően sok olcsónak mondható tv-műsort is ismernek (a *Vészhelyzettől* a *Találkozásokig*). Ha úgy látjuk, érdemes, vessünk össze néhányat!

Kiemelt készségek, képességek: összehasonlítás (különböző művek, műfajok, művészeti ágak) tartalmi szempontok alapján, szövegértés és egyéni élmény összekapcsolása

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály ismeret szerinti heterogén csoportokban

Munkaformák: heterogén csoportok saját választás alapján

Módszerek, eljárások: iskolából és iskolán kívülről szerzett ismeretek/művek összevetése; szövegértés saját élmények, ismeretek előhívásával

15. Válassz az alábbi művekből, műsorokból egyet, amit ismersz, kedvelsz!

Dan Brown regénye(i), Robin Cook regénye(i), *Indiana Jones*-filmek, *Vészhelyzet*-sorozat, *Barátok közt*, *A Szabó család*, szerelmes füzetek (*Romana*, *Júlia*), *Találkozások*-féle műsor, *kandi kamera* – átverő műsorok, krimik (filmben és könyvben)

Keress 2-3 társat, akik mást választottak, mint te!

- Próbáljatok együtt rájönni, hogy van-e közös a választásotokban, és mi az!
- Miért szeretitek a választott műveket?
- „Olcsóbbak” ezek, mint Szerb Antal regénye? Miért, mitől?

16. Olvasd el az alábbi szöveget!

- A KÍVÁNCISISÁG feltehetően egyidős az emberiséggel. Kíváncsiak vagyunk egyfelől más emberek életére; a szomszédokéra, mert hasonló körülmények között élnek, mint mi, és a hírességekre-gazdagokra, mert nagyon másféle körülmények között élnek, mint mi.
- Kíváncsiságot ébreszt minden, ami titkos vagy annak látszik. Titkos a múlt számtalan eseménye, és titokzatos minden, amihez nem értünk.
- Minél többet akarunk tehát tudni a szűkebb és tágabb világról, amelyben élünk, és manapság erre egyre több lehetőség is nyílik a technika jóvoltából. A túl sok lehetőség azonban veszélyt is rejt: mivel nem lehetséges *mindent* tudni, könnyen *semmit* sem tudunk, legföljebb csipegetünk az információk özönéből, s jól értesültségünk védőmaszkjából tekintünk körbe. Vagy felmérjük, hogy mivel úgysem lehet *mindent* tudni a világról, jobb, ha nem tudunk *semmit*, és ártatlanságunk védőmaszkjából tekintünk (vagy nem tekintünk) körbe.
- Kíváncsiságunk kielégítésére választunk magunknak hobbit, szakmát, kedvenc tantárgyat-tudományt, gyűjtjük a focicsapat, együttes képeit, tárgyait, jegyezzük meg az eredményeket, a fellépéseket.
- SZÓRAKOZNI, az időt kellemesen múlatni jó dolog. Az erre való vágy és kielégítése is egyidős az emberiséggel. A tánc és a zene például végigkíséri a történelmet. A szórakoztató, könnyed, „olcsó” irodalom is, mint láttuk, évszázadokra tekint vissza. A filmművészet is több mint 100 éves már.
- Manapság azonban tudás, hír, valóság és szórakozás oly sokáig szigorúan szétválasztott elemei gyakran keverednek. Szerb Antal regénye a benne olvasható történelmi tudás ellenére is nyilvánvalóvá teszi, hogy amit olvasunk, az fikció, kitaláció, műalkotás. De például Dan Brown regényei vagy az orvoslásról szóló filmek akarva-akaratlanul elmoszák a határokat: a befogadó *tudja*, hogyan működik egy kórház, mit jelent egy festményen egy vonás. Pedig az is csak kitaláció, legföljebb jobban hasonlít az ismert világhoz, mint mondjuk Harry Potteré.

7. A média is gondosan keveri a kíváncsiságból fakadó igények komoly és szórakozásra való elemeit. A valóságshow *majdnem* olyan, mint az élet, de persze rendezett műsorokat látunk. (Emlékszel még a brazil sorozat hőisére, akinek pénzt gyűjtöttek?) A hírműsorok¹¹ többsége is csak úgy tudja fenntartani magát, ha a „komoly” hírek mellett-között könnyű, igazi hírértékkel nem bíró, de a kíváncsiságot kielégítő hírt közöl. Híres emberekről számol be, akik azért, attól híresek, mert szerepelnek a hírekben vagy más műsorokban. (Politikus is csak akkor számíthat népszerűsége, ismertségre, ha így vagy úgy, de belép ebbe az ördögi körbe.) „Kacsákkal”, álhírekkel van tele minden bulvárlap, mert azok szórakoztatóak és *majdnem* igazak.
8. A kíváncsiság nem választható el vágyainktól: szeretnénk olyanok lenni, mint hírességeink, de ha már azt nem lehet, legalább érezzük őket közel magunkhoz. Szeretnénk nagy, romantikus szerelmet, „álompárt”, de ha már az nincs, legalább olvassunk róla. Szeretnénk, ha mindig az igazság és a jószág győzne – ha a világban nincsen így, legalább a filmekben legyen.
9. Hogyan lehet akkor eldönteni, hogy mi igaz, mi kitalált? Honnan lehet tudni, hogy valami „súlyos” vagy „könnyű”? Sokszor nehezen. Egy Rilke nevű, XIX. századi osztrák költő egy verse szerint az igazi mű azt mondja: „Változtasd meg élted!” Ha ezt nem egészen szó szerint értjük, jó útmutatást adhat.
- Az első két bekezdéshez írd műveket, melyek például szolgálhatnak!
 - A 3. bekezdésben próbáld magad elhelyezni a szélsőségek között!
 - Mi áll rád a 4. bekezdésből?
 - Az 6. és 8. bekezdést igazold példákkal!
 - Emlékszel olyan műre az életedből, ami a 9. bekezdésben szereplő Rilke-sort alátámasztja?

11 Az új műfajra angolul már új szó is van: az *information* (információ) és *entertainment* (szórakozás) szavakból született *infotainment*

4. VÁLASZTOTT REGÉNYEK

(2 vagy 3 óra)

1. lépés: 1–2. feladat

Készülés a választott regények bemutatására

T/1–2. 43–44. oldal

45 PERC

35 + 10 perc

Tanári instrukciók

A tanár szerepe, hogy folyamatosan biztosítsa, ellenőrizze, hogy 1) ténylegesen mindenkinek van szerepe az egyes csoportokban, 2) a szempontok közül nem maradt ki semmi, illetve a műhöz illőekkel kiegészült.

Ha egy csoport elakad, segítsen, akár úgy is, hogy megmutatja *A Da Vinci-kódról* készült, szándékosan nem teljes vázlatot.

Az óra végén mindenki egyénileg is szedje össze gondolatait a regényről a könyvajánlóban! Ezt tekinthetjük kimeneti értékelésnek is.

A készülés és a bemutatás között javasoljuk, hogy teljen el 1-2 nap: bíztassuk diákjainkat, hogy nézzenek utána pl. a szerző adatainak, a megfilmesítésnek, a siker mérhető adatainak az interneten!

Kiemelt készségek, képességek: a fejezetben tanult elméleti (ponyva) és gyakorlati (értelmezés) ismeretek alkalmazása választott, kedvenc művön; kooperáció és összegzés

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály a választott regény szerinti kooperatív csoportokban

Munkaformák: csoportos önálló munka és egyéni

Módszerek, eljárások: adott és kiegészíthető szempontok alapján

Most ti következtek! Végre azokról a művekről lesz szó, amiket ti választottatok.

A készüléshez persze kaptok segítséget.

Bemutathatjátok kedvenceteket, rábeszélhetitek a többieket is annak elolvasására.

Ami felkeltette az érdeklődésedet, nyilván el is fogjátok olvasni. Nem baj, ha azt hallottátok, hogy „olcsó” a mű. Mindnyájan szoktunk olcsó árut venni, mindnyájan olvasunk olykor ponyvát, nézünk kalandfilmet, hallgatunk „könnyű” zenét. Csak tudni kell róla, hogy mikor tanulunk a világról és magunkról komolyan, és mikor választjuk a könnyed, élvezetes, önmagáért való szórakozást.

1. Tanulmányozzátok az alábbi táblázatot!

SZEMPONT	VÁZLATOS MEGJEGYZÉSEK A MŰRŐL (SZERZŐ, CÍM)	ÉRDEKEL/NEM ÉRDEKEL
Szerző, keletkezés		
Műfaj(ok), mihez hasonló?		
A történet helye, ideje, időkezelése		
A regény szerkezete, tagolódása		
A probléma, konfliktus (ha van)		
Titkok, rejtélyek (ha vannak)		
Mi fűzi össze az eseményeket, mi az összekötő domináns szervező elem?		
Az elbeszélő személye		
Az elbeszélő viszonya az elbeszéltekhez (pl. hűvös/szenvedélyesen állást foglaló, mindentudó/kíváncsi és tudatlan, közlékeny/titokzatoskodó)		
Az elbeszélő viszonya az olvasóhoz (tudomást vesz-e rólunk, olvasókról, vagy csak tárgyáról szól?)		
Főszereplő(k), hős(ök)		
Egyéb szereplők/típusok		
A jellemelek kidolgozottsága		
Nyelvi megformáltság		
Hangnem (pl. komikus, érzelmes)		
Valóság és fantázia viszonya		
Terjedelem		
A könyv külső megjelenése (borító, illusztráció)		
Egyéb sajátosság(ok)		
A siker vélhető okai		
Tényleg ponyva-e?		
További kérdések		

- a) Döntsétek el, vannak-e a választott regényetekhez fölöslegesnek látszó szempontok – ha igen, írjátok helyükbe odaillőbet! (A 3. oszloppal most ne törődjétek!)
- b) Osszátok föl egymás között a szempontokat! Mindenkinek jusson belőlük!
- c) Határozzátok el, hogy a titkok, problémák, konfliktusok közül mennyit akartok megosztani a többiekkel, és mi az, amit nem árultok el, hogy ne lőjétek le a poént azok számára, akik ezek után el akarják olvasni a művet! (A művek elejéről feltehetően többet lehet így mondani, mint a végkifejlet felé közeledve.)
- d) Töltsétek ki a táblázatot, és ellenőrizzétek, hogy ne legyen fölösleges ismétlődés!
- e) A rád osztott szempontokat dolgozd ki részletesen!
- f) Próbáljátok össze a bemutatót! Úgy készüljétek, hogy nagyjából 10 perctek van a bemutatásra, rábeszélésre, aztán a többiek által felmerült kérdésekre kell válaszolnotok!

LEHETSÉGES MEGOLDÁS:

SZEMPONT	VÁZLATOS MEGJEGYZÉSEK A MŰRŐL (DAN BROWN: A DA VINCI-KÓD)	ÉRDEKEL/ NEM ÉRDEKEL
Szerző, keletkezés	Dan Brown, 21. század legeleje; filmváltozat; más sikeres regények szerzője is; sok mű született ennek a regénynek a titkairól, valóságos elemeiről; közéleti jelentése is lett	
Műfaj(ok), mihez hasonló?	<i>Krimi, kalandregény, szerelmes regény, misztikus regény. A Pendragon legendához (Indiana Joneshoz) nagyon hasonlít. Híres emberek magánéletében vájkáló bulvárműsorokhoz és magazinokhoz is van köze.</i>	
Történet helye, ideje	<i>Párizs, London; manapság</i>	
A probléma, konfliktus (ha van)	<i>Megérthető-e a halott üzenete? Kinek és mit akart mondani? Miért ölték meg? Ki van kivel? Ki hős, ki ellenhős?</i>	
Titkok, rejtélyek (ha vannak)	<i>Mi is az a Grál, van-e leszármazottja Jézus Krisztusnak, ki mozgatja a szálakat?</i>	
Az elbeszélőről	<i>E/3., külső, mindentudó, de nem mindent eláruló elbeszélő (apránként adagolja a tudását, vagyis az olvasó a főszereplőkkel együtt értesül csak egyes jelenségekről).</i>	
Főszereplő(k), hős(ök)	<i>a „jó” tudós, az intrikus „rossz” tudós, a segítő szép nő (aki a megoldás is) – sematikus</i>	
Egyéb szereplők/típusok	<i>mindenre kész megtért bűnöző, állhatatos rendőr, túl sokat tudó lakáj, hírnevét féltő bankár – sematikus</i>	
Nyelvi megformáltság	<i>nem túl igényes, de jól olvasható; mindent elmagyarázó szövegformálás</i>	

Hangnem (pl. komikus, érzelmes)	<i>meglehetősen egynemű, kevés humorral, sok tudományos(kodó) részlettel</i>	
Valóság és fantázia viszonya	<i>erősen keveredik, műveltség nélkül nem szétszalazható, a regény szempontjából erre nincs is szükség, csak ha dokumentumnak olvassák – amint ez sokakkal megtörtént</i>	
Terjedelem	<i>600 oldal, az elején nem tűnik soknak, aztán lelassul, lanyhul a történet sodrása</i>	
Egyéb sajátosság(ok)	<i>Sokat lehetne belőle tanulni, de felszínesen, és zavaró, hogy nem tudni, mi/mennyi igaz</i>	
A siker vélhető okai	<i>izgalmas, botrányos (létező szervezet befektetése), bennfentesnek érezheti magát az olvasó; rejtvényfejtés öröme-izgalma, sok akciófilmes megoldás</i>	
Tényleg ponyva-e	<i>igen: izgalmas, meseszerű fordulatok, megnyugtató befejezés, komoly kérdések felszínes kezelése és szabványos krimi-/kalandelemek</i>	
További kérdések	<i>Csak üzleti megfontolásból született annyi könyv e regényről vagy valóban léteznek a felvetett titkok?</i>	

||| 2. A táblázat segítségével írd kb. 80 szavas ajánlást a választott műről!

2. lépés: 3–4. feladat

A választott regények ismertetése

T/3–4. 47. oldal

1 VAGY 2 ÓRA

A művek számának függvényében

Tanári instrukciók

Ha félünk, hogy túl egysíkú egymás után 4-5 regény ismertetése, a 2. feladatot közéjük illeszthetjük.

Egy-egy beszámolót mindenképpen kövessen kérdés, érdeklődés; ha másként nem megy, először a tanár kérdezzen! Ha nem ismeri a regényt, őszinte lesz az érdeklődés; ha ismeri, vigyázzon: ne feleltessen!

Értékeljük, ha a csoport tud válaszolni a feltett kérdésekre!

Játszhatunk versenyt: ki tudott több társat rávenni a saját könyvének olvasására. (Erre valamikor jóval később még visszatérhetünk.)

Kiemelt készségek, képességek: szerkesztés, előadás, koncentrált figyelem

Célcsoportok – differenciálás: az egész osztály, hol hallgató, hol beszélő szerepben

Munkaformák: csoportos (beszélő), egyéni (hallgató)

Módszerek, eljárások: kooperáción alapuló beszámoló és jegyzetelés, kérdés

3. Hallgasd meg a többi regényről szóló beszámolót!

- a) Füzetedbe a fentihez hasonló táblázatba jegyezd, amit hallottál. Most figyelj a 3. oszlopra is: +, illetve – jelekkel jelöld, hogy mitől olvasnád vagy nem olvasnád el!
- b) Fogalmazz kérdéseket: mi nem világos, mit szeretnél még tudni, mitől „olcsó”?

4. Válaszd ki azt a regényt, amelyiket a legkevésbé szívesen olvasnál el!

A rendelkezésedre álló ismeret alapján kb. 40 szóban írd le, hogy miért nem ezt a könyvet olvasnád el!

